

هزر و دیتن

کومه له به رهه مین هزری - رهوشه نیبرینه

د. عارف حیتو

دهوک 2004

ژوه شاینن ئیکه تیا نفیسه رین کورد / دهوک - سنسله 7

ئیرینه کا ئاپینده پی

هەر ژ دهسپیکا ژیانن، لینگه ریانین مروقی دبه ردهوام بوینه کو خوه بناسیت و جهی خوه دفی کهونیدا دهسنیشانکهت. نالوزترین قوناغ دژیانا مروقیدا قوناغا نیچیری بوو، مروقی دفی قوناغیدا یی نه ئاکنجی و تهنگه زارو ژیکه قه تیای بوو.

شوره شا چاندنی گرنگترین گهورینا فی قوناغی بوو، کو بویه نه گهری ئاکنجیبوون و هیمنی و پیکه گریدانا مروقی دگهل مروقی، ئو ژلایه کی دیشه ژی پیکه گریدانا مروقی دگهل جهی و تستان (سروشت).

ب کورتی ئەم دکارین بیژین ب کارئینانا ئاگری و چاندنی، فاکته رین گرنگ بوون ژبو رزگار کرنا مروقی ژ نیچیری و بهرهلایی، نهجامی فی چهندی ژی بو نه گهری فه گوهاستنا مروقی ژ قوناغه کا دیارگری بو قوناغه کا پیشکه فیتیر.

دفی قوناغیدا هیز و بیبرینه و ههقهندی یین بهرهمهینانی ژلایه کیه، ئو سه رده ریا مروقی دگهل سروشتی و هیزین نه دیار ژلایه کی دیشه، بوینه نه گهری فه ریژا هزرا نه فسانه یی و هودوزی لجهم مروقی. فی هزری ژی رزینین خوه یین ئولداری و جادوگری هه بوینه، دفی قوناغیدا مروقی هیف دکره گوههر و هوپی بویه ران و بویه ر لسه ر بنه مایین هنده ک هیزین دسه ر سروشتیدا، ئانکو هیزین سروشته ر شروفه دکرن. لهوا ئەم دکارین بیژین کو تیهرینا مروقی دگوههری بویه راندا ره هایی بوو. ئەف تیهرینا ره هایی (مطلق)

دقوناغین پیشکەفتیتزدا زی یا باو بوو، بتنی ئەو هیزین لسه‌ر مروّقی دزال و ب سروشتیقه دگریدای کره دهندهک میناکین رویتدا (مجرد)، ئەف هه‌ولا هه‌ زی فەریتزه‌کا پیشکەفتیتز بوو ژ هزرا مروّقانتیی. پاشی دگهل په‌یدا بوونا شو‌ره‌شا پیشه‌سازی، شلقه‌کا دی یا هه‌ره‌ مه‌زن ب جفاکین مروّقاییی کەفت و مروّق هاته‌ فه‌گوه‌استن بو قوناغه‌کا پیشکەفتیتز. دقّ قوناغیدا مروّق گه‌هسته‌ وی باوه‌ری کو چ باوه‌ری و هیزین ره‌هایی نین و لسه‌ر شه‌نگستی سه‌ربۆرین زانستی و ئەزمونین پراکتیکی دوارین ته‌کنه‌لوژیدا، گومان دپروژیا ههندهک هیزاندا هاته‌کرن. ب قّ چهنده‌ئ ئەم دکارین قوناغین وه‌رارا هزرا مروّقی لڤ سیبه‌را فان هه‌ردوو شو‌ره‌شین مه‌ گۆتین و لدویف فه‌کولینین ئوگوست کونت 1798 – 1857 بکه‌ینه‌ سی قوناغ :

1. قوناغا لاهوتی: ئانکو قوناغا هزرا زارو‌کینیی.
2. قوناغا میتافیزیکی: ئانکو قوناغا هزرا سنیلاتی.
3. قوناغا دانانی: ئانکو قوناغا پیگه‌هشتن و تیگه‌هشتی کو قوناغا زانست و ته‌کنولوژیاییه‌.

هه‌لبه‌ت فه‌گوه‌استنا مروّقی ژ هه‌ر قوناغه‌کی بو ئی‌کا دی، وه‌رارا سروشتیا شه‌هرستانی بویه. ئو ئەف فه‌گوه‌استنا هه‌ زی بی شه‌ره‌نیخ و هه‌فرکیین مه‌زن نه‌ هاتینه‌ کړن، شه‌ره‌نیخا رفشتان یان یا قوناغین جوداجودا، هه‌رده‌م دناقه‌را هزر و بوچوونین هه‌یی و ئەوین نوی و داهینه‌دا بویه، هه‌لبه‌ت هه‌ر لایه‌کی زی به‌هانه‌یین خوه‌یین به‌رئافل هه‌بوینه‌ ژبو به‌رگریکرنی ژه‌زرا هه‌یی، بو نمونه‌: "ده‌می ته‌حوتی خودافه‌ند داهینانا نفیسنی بو ته‌حاموسی مه‌لیکی میسری په‌یداکری، ته‌حاموس قاییل نه‌بوو کو نفیسنی لسه‌ر خه‌لکی خوه‌ به‌لافکه‌ت، چونکو ئەگه‌ر نفیسن په‌یدا بوو، ئیدی گه‌نجین میسری خوه‌ ب تیگه‌هشتن و ژبه‌ر کرنا بویه‌رانقه‌ زه‌مه‌ت ناده‌ن، ئو راهینانا لسه‌ر تیگه‌هشتن و هه‌لگرتنی ژبو بیردانکا وان ناهیته‌ کړن. ئەفجا ل شوونا هندی کو بویه‌ر دمه‌ژی خه‌لکی میسریدا به‌ینه‌ هه‌لگرتن، دی لسه‌ر پیستی و که‌فران هینه‌ پاراستن". ئەف چهنده‌ زی ب هزرا ته‌حاموسی ترسه‌کا مه‌زنه‌ گه‌فان لسه‌ر سه‌لامه‌تیا بیردانکا مه‌ژی گه‌نجین میسریان دکه‌ت. ژئه‌فا مه‌ گۆتی، بو مه‌ خویا دبیت کو هه‌رده‌می مروّق خوه‌ ب تشتی هه‌یی و به‌ربه‌لافا و که‌فقه‌ گریده‌ت، دی هزرا وی زی هیته‌ گریدان و ناکاریت پیشداچوون و داهینانی بکه‌ت. ئەف مه‌ندبوون و پاشقه‌مانا هزر و داهینانی زی ل هه‌می جهان و ده‌می چاخاندا هه‌یه‌.

ئەفجا له‌ر ده‌م و جهه‌کی مروّق تیدا بژیت و بی کاریگه‌ر و به‌ره‌مه‌یه‌نه‌ر بیت، پیدقیه‌ چافی وی ل نوکرنی و پیشکەفتنی بیت، داکو بکاریت دگهل خیراییا ده‌می و گوه‌ورینان بگونجیت و هه‌می‌زا فه‌ریتزین ئایینه‌ده‌یی بکه‌ت، فه‌ره‌ مروّق هه‌موو هه‌ول و شیانان ته‌رخانکه‌ت، ژبو پشکداریکرنی و راهینانی لسه‌ر راهاتنا دگهل بویه‌رین نووین ئایینه‌ده‌یی و پیشکەفتنخواز.

پاشی قوناغا دانانی هاته‌ دناف فه‌ریتزا هزرا مروّقانتییدا، کو پشتی شو‌ره‌شا پیشه‌سازی و به‌رپابوونا زانستی و ته‌کنولوژیایی په‌یدا بویه. نه‌و زی شو‌ره‌شا سییه‌م، کو شو‌ره‌شا گه‌هاندن و راگه‌هاندنییه‌، خه‌ریکه‌ جیهانی هه‌می هه‌می‌زکه‌ت. گرنگترین ژیه‌رین قّ شو‌ره‌شی زی په‌یدا بوونا کومپیوته‌راو سه‌ته‌لایتا و ئەنترنیی و سه‌ره‌ده‌ریا پۆزه‌تیفا دناقه‌را جفاک و کلتورین هه‌مه‌ره‌نگه‌. رژینا فان ده‌ستکه‌فتیان زی دریکا کومپانین فره‌لایه‌ن و بی لایه‌ندا، گۆتارین ره‌وشه‌نبیری و رامیارین هه‌مه‌ره‌نگدا، ریتزگرتنا هزرا به‌رامبه‌ر و دانپیدان

ب مافین رهوایین مرۆفی و باوهری ئینان ب گرنکیا نازادیا که سوکی دناڤ ریزین جفاکیدا .. هتد، دبته
ئه گهری پهیدا بوونا جیهانیبوونا ئابوری و جیهانیبوونا پیژانینان.

ژبه رکو ئەڤ چهرخی ئەم تیدا دژین، چهرخی داهینانی و ئافراندنی و کاریگهریی و کارتیکنرییه، چهرخی
لهزی و بازدانی و پینگافین فرهه، چهرخی روژنییه، ههر روژ گوهورینه کا دبیت و ئافراندنه کا نوو دهیتنه
شونی.

ئهڤه زی خالا دهستیکییه ژبو نه هیلانا دیکتاتوریه تی، بنگر کرنا سه پاندنا هزرین چوارچوڤه کری، بهرپا کرنا
ههڤه ندییین مرۆفایی و دانانا سیسته می جیهانه کا نوویه، لهوا ئەم پیدفی راوه ستانه کیینه ل بهرامبهری فی
چهرخی ژبلی نازادی و دیمو کراسیی چ تشتی دی همبیز نه کهت، ئەم پیدفی ب ههلسه نگاننده کا ژبواریکیانه
و لیئیرینه کا کوورترین د ئاییندهیی بهیتدا بکهین. چونکو ههر جفاکه کی ژ خیراییا فی چهرخی بهیتنه
ئهڤه تاندن نا کاریت پشکدارییی د ئافا کرنا شههرستانییا نوو دا بکهت و ژبو ئافا کرن و په ره سه ندنا جفاکی
خوه، نه شیت مفای ژ فه ریژین پیژانینی فی چهرخی وه گریت. ئەڤجا ژبو مه کوردان چ باشه بهیتنه کرن،
پاشقه زفرین یان پيشقه چوون؟ ره تکران یان قه بوولکران؟ خوه فه شارتن یان خوه دیتن؟ .. هتد.

جاری ل دهستیکی، بو مه کوردان، پیدقییه ئەم خوه بنیاسین و جهی خوه د شههرستانی مرۆفانییدا بزاین.
(فیصل الیاسری) دیژیت: "پهیدا بوون و په ره سه ندنا شیوازیین نقیسینی، مه زترین دهسته کهفتیی هزرا
مرۆفایییه ژبو تومار کرن و هه لگرتنا هزر و بیران، ژلایه کی دپقه زی، ژبو فه گوهاستنا فان هزر و بیرانه بو
رفیشتین ددویدا دهین. بقی ریکی هه موو پیژانینی دهرباره ی مرۆفی هاتنه کومکران و پاراستن، نه بتنی
دناڤهه را رفیشتین ئیک لدویف ئیک گه له کیدا، لی دناڤهه را هه موو گه لین جیهانییدا هاته نه نجامدان". ئانکو
نقیسه ری دقیت بیژیت کو شههرستانی دهینه ئافا کرن و پاراستن لسه تومار کرنا ههڤه ندییین (مرۆڤ -
مرۆڤ) و (مرۆڤ - دهووربه)، دجه و دهه کی دیار کیدا (ناسویی). ئو ژ لایه کی دپقه زی ههڤه ندییین
مرۆفی دگه ل رابردویی وی یان رابردویی جفاکی وی وه کو دیروک، شینوار یان شههرستانی (شاقولی).
بقی چه ندی زی، بو مه خویا دبیت کو فره مرۆڤ دورهیلی خوه بخوینیت و هزری تیدا بکهت، پاشی فی
هزرا ههلسه نگانندهیی و گۆمانکی لسه ژبواری نهو دانیت، ژبو هندی کو بکاریت هیلین پلاندانانا
ئاییندهیی بکیشیت.

ئهڤجا ئە گهر ئەم بزفرینهڤه سه ر جفاکی مه یی کوردی، دی بینین کو ههیا نهو ئەم نه کارینه قوناغین وه رارا
تیهزرینا کوردی ژ ههڤه جودا کهین، چونکو ههیا نهو کوردان چ دهوله تین ب هیز نه بوینه کو فه کولینین
تایهت لسه هزر و بوچوونین تایهتین کوردی و قوناغین وه رارا تیهزرینا جفاکی کوردی بکهن، پرانیا
وان فه کوله رین ئیشاره تدایه ساحله تین تایهت بهزرا کوردیقه، کهسانین بیانی و ب شههرستانی یین
دهووربهڤه گریدای بوینه. هه ره سا هه بوونا چیا یین ناسی ل ههر چوار دهوورین کوردان چه ند مفادار بوینه
ژبو بهرگری و پاراستنا که ساتییا کوردی، هند زیانه خشی زی بوینه، چونکو کورد هیلاینه فه دهرو دوور ژ
تیکهه لیا ساخله ما (که ساتی بهرامبه ر که ساتی)، ئو فی فه ده ریا سروشتی کورد هیلاینه دناڤ بازنه کی
دایخستیدا. ههر سه ره ده رییه کا دگه ل هاتبا کرن زی، دچوارچوڤی تیکهه لیه کا نه ساخله ما بوو
(که ساتییه کا ب هیز بهرامبه ر که ساتییا دویقه لانهک)، چونکو دوا ری شههرستانییدا، کورد پاشقه مایی و

نەزان بۆيىنە، ئەڭا ھەزى نە ئەگەرى نە ساخلىمىا تىكھەلەيىيە، بەلكو ئەنجامى فى جۆرى سەرەدەريىيە. لەوا ئەگەر كوردان ساخلىتەكا تايبەت بخوڧە ھەببىت ژى دناڧ شەھرىستانىيىن بناڧ و دەنگىن زالدا دھاتە بوھوژاندن. بڧى چەندى ژى، بو مە خويا دببىت كو مەژىي كوردى ب درىژاھيا دىروكا ھەڧچەرخ يى گرىدايى و زىندانكرى بوو، ئەڧ زىندانكرنە ژى لسەر دوو ئاستان بوو:

1. ئاستى زالبوونا ھېزىن ھەڧدەر و بيانى:

ڧان ھېزان تەم و تەم ھەولداينە كو كورد پشكەكا بچووك بن ژ وەلاتى، يان دووڧەلانكە كىي بېھېزىن بن ب دەستەلاتىڧە. ھندەك رڧىم ويڧەتر چوینە و كورد وەكو ھۆزىن پاشكەڧتى دىشەھرىستانيا خوھەدا داينە نياسىن. دڧى دووڧەلانكى و پاشكەڧتى و بېھېزىيدا، كلتور و داب و نەرىتېن وان لسەر كوردان ھاتىنە سەپاندن و كورد دگەل ڧى تىكھەلەيا نەساخلىم راھاتىنە، ھەتاكو ئەڧ كلتورى سەپاندى گەھشتىيە سەر ھەستىي ھزرا كوردى. بڧى چەندى پاشەرۆژا كوردان ب پاشەرۆژا ڧان بيانىيانڧە ھەڧبەند بويە و ئەڧ ھەڧبەندىيە ژى ھەموو رەوشىن سەرکەڧتن و داكەڧتان بخوڧە ناگرىت، بىتى دھالەتېن داكەڧتاندا، يان دەمى دەستەلات پىدڧى ب سوتەمەنىي شەرى دببىت ھزر دكورداندا دھىتەكرن كو پشكەكا وى وەلاتىنە.

2. ئاستى ناڧخوڧى:

مىرىن كوردان ژبو پاراستنا مىرگەھىن خوھ و رازىكرنا ھېزىن دەوروبەر، ھەردەم ھەولداينە كو مەژىي كوردى نەلڧىت و ھەردەم گرىداي پىرۆزىيا دەستەلاتارىيا مىرگەھى بىت. ھەروھسا ھەولنەداينە كەساتى و ئاڧاھىي پىزانىنا ل جەم مروڧى كورد بلند بكن، داكو دەستەلاتارىيا وان يا پاشكەڧتى ھىسانت بىت و خەلك پتر پىڧە دگرىداي بن. دوور نىنە ئەڧ چەندە ئەنجامى نەزانىن و كەڧپەرئىسىيا مىران بخوھ بىت، چونكو ئەوى نەزانىت، نەزانىي بەلاڧە دكەت، داكو ئەوین دىندا نەزانىترو ساويلكەتر بن.

ب ڧى رىكى ئەگەر كوردان كلتورەك ھەبىت "ئەز باوەر دكەم ھەبوو" دناڧ ڧى گىلەشوكا سەپاندنا ھزىرىن مىتافىزىكىدا ھاتىيە بوھوژاندن و بويە ئەگەرى ھندى كو جڧاكى كوردى بىنىت پاشكەڧتى و دڧوناغىن سروسىتېن وەرارىدا نەبورىت. دوور نىنە ژى گەلەك سەمەدېن دى يىن خوھىي و بابەتى ھەبن ژبو پاشكەڧتەنا جڧاكى كوردى، لى ئەڭا مە گۆتى بەسە كو ئەم ل بەرامبەر راوہستىن و بېزىنە خوھ چارە چىيە؟ جارى ل دەستپىكى و بەرى ھەر تىشتە كى دى پىدڧىيە مە باوهرى ب پىرۆسا "گوھرىن – نووكرن" ھەببىت و ئەم ب كوورى تى بگەھىن. ئو ژبو ئەنجامدانا ڧى پىنگاڧا سەرەكى و كارىگەر، مە پىدڧى ب ھندەك بنەمايىن كارىگەرېن چارەكرنى ھەيە:

1. خوھ قورتالكرن ژ ڧەدەرىي و تارىستانى ب رىكا ڧەكرنا شاپەرېن ھزرى و خواندەنەكا

زانستى بو رەوشەنېرىيا جىھانى و مفا وەرگرتن ژ ھەموو پىزانىي نھو جىھانىبوون ب ھەروھىي پىشكىشى ھەمى گەلېن جىھانى دكەت، داكو ھەمى وەلات ب كلتورىن ھەمەرنگڧە پشكدارىي دناڧاكرنا ئايىندە كى درەخشاندا بكن.

2. گرنګیدان ب نځیسینین داهینەر و بهرپا کرنا گیانی پیکفه ژبانی، بهرده و امیوون لسەر پروسا خوړتکر و پیشقه برنا رهوشه نیری و کارتیکرن و کاریگه ریا پوزه تیغ لسەر رهتارین رژانه یین جفاکی، بجه ئینانا هه قه یقینین ساخلم و وه جدار ب ریکا دانوستاندن و ریزگرتن هزرا بهرامبر. هه ژی گوته کو نه قه کریاره هه قه بندی دیمو کراسی و نازادیا دهر برینییه، لهوا پیدقییه هه ولا پاراستنا گیانی دیمو کراسی و نازادیا دهر برینی بهیته کرن ژبو نه نجامدان کارین داهینەر و پیشکه فتی.

3. ئافا کرنا رهوشه نیرییه کاریگه ژ ئافا کرنا که ساتییه کاریگه ر پهدا دبیت، نه قه فجا فیره گرنگی ب که ساتییا خو هیی که سی دبه ره هم هیانیدا بهینه دان، چونکو داهینانا هه ریکه کا نوو ژ خو هیی مروقی، ب هه می کوور اتیا خو هیا دیروکی و هه بوونا شه هرستانی و ئاسویین مروقیی دهست بی دکهت.

4. هه بوونا ره خنه یه کا زانستی و نازاد گروقی هه بوونا دیمو کراسی و نازادیا دهر برینییه. نه قه فجا ب ریکا ره خنی و ره خنه ل خو گرتی، نه می دی شین خالین لاواز ده سنیشانکه یین و چاره که یین، چونکو چ جوړه چاره سه ریییه بی ده سنیشانکرنا نه ساخی ناهیهته کرن، نه گه ر بیته ژی، یا کاملان نا بیت.

5. نه ترسیان ژ ئایینده یی داهاتی ب هه می هزر و بوچوونین ژی درژینیقه. نه قه هه ر پینج خالین مه گو تین "ب هزرا من" شه ننگسته یین گوهورین و نوو کرینه ب کی می دجفا که کا وه کو جفاکی مه دا، ژ لایه کی دیقه ژی، هه مان خال وه کو قهریژا کریارا گوهورینی دهینه پیشچا ف.

لهوا گرنکترین پینگا ف د پهره سندن و پیشدابرنا رهوشه نیریا کوردیدا گوهورینه. نه قه گوهورینه ژی کاردانه وه کا سروشتییا پیزانینین کومکرینه دهر باره ی دیروکی و دورهیلی نه قه دناخی تیهرینا جفاکی کوردیی نه قه دا. لهورا ده ما هزرا هشیارا کوردی ل گوهورین و نوو کرنی و داهینانا ئایینده کی پیشکه فیتیز دگه رییت، بزافه کا دهر وونیا سروشتییه دمه ژیی مروقی کورد دا، چونکو نه گه ر نه می پاشکه فتنی وه کار (فعل) دانین، قه ژه نا کاری (رد فعل) ب هزرا من گوهورینه.

گوهورین ئانکو ئافا کرنا تشته کی نوو ل شوونا هه رفاندنا تشته کی که فن، چونکو چ داهینان یان ئافراندن ژ بوشایی ناهیت، لهوا خر قه بوونا پیزانین و سه ربوران ب ئاویه کی چهنداتی (کمی) دبیته نه گه ری پهدا بوونا گوهورینین جوړی و دهر که فتن پیرینه یین نوویین سه ره ده ری و بهر هه مه یان و دگه ل فان پیرینه یان هزر و بوچوون و هنده ک داب و نه ری تین نوو دهر دکه فن. پهدا بوونا هه ر هزره کا نوو پیدقی ب زه مینه خو شکرنا دورهیله کی بهر هه ست هه یه، دا کو دخی دورهیلیدا، لسه ر ئاستی مروقان وه ک که س و لسه ر ئاستی جفاکی وه کو کو م بهیته نه نجامدان. بیگومانه کو که س به ری کو می دگوهورینی دگه هن، لی هه رده می گوهورین لسه ر ئاستی کو می (جفاک) هاته تیگه هشتن، هینگی راهاتن دگه ل هزرا نوو دی یا هیسانتر بیت. لڅیره هه ر وه کو (تلفین توفلر) دبیزیت کو گوهورین د سی قوناغین پیکفه گرنیدا دبا دهوریت:

1. ئافا کرنا هزره کا نوو لسه ر هه رفاندنا هزره کا که فن.

2. بهر ههستکرنا هزرا نوو دژیواره کئی دیار کردا.

3. بکارهینان و بجه هینانا هزرا نوو لسهر ئاستی جفاکی.

دیسا دبیزیت: "گوهورین چ ناگهینیت و نه کاریگه ره، نه گهر ب پیقه ری و هختی نه هیتته پیفان، چونکو وهخته نهو ره هندی فه گوهاستنا تشتی ژ فوناغه کئی بو ئیکا دی". نه فجا گوهورین لسهر ئاستی جهی و ده می ههردوان دهیتته کرن، دپرانیا جاراندا، نهو گوهورینا دئاستی جهیدا دهیتته کرن، لسهر ئاستی رادوهستیت و کس دکاریت پاشقه بزفریت. لی گوهورینین لسهر ئاستی ده می دجفاکی هه مییدا پهیدا دبن و چ جاران جفاک وهک (هه می) ناکاریت پاشقه بزفریت. لهوا فره هه گوهورینه ک ب ده میقه بهیتته گریدان و دگهل هه موو تشتین دی یین هه فیه ند بهراورد بکهین، داکو بکارین ریژه یا راستا گوهورینی ده سنیشانکهین، بو نمونه: بهر هه می مه یی نهو یی جودایه ژ بهر هه می مه یی سه دی بوری، چونکو پییرینه و ئالافین بهر هه مهینانی هاتینه گوهارتن و هه فیه ندیا دنا فیه را بهر هه مهینانی و تیهرزینیدا وهک (هزر + داب و نه ریت) هه فیه ندیه کا گرنگ و پیکفه گریدایه، ئانکو هه وهخته کی داب و نه ریت و تیهرزینا خوه یا تایبهت هه یه و هه فگونجایه دگهل پییرینه یین بهر هه مهینانا وی وهختی.

ب هزرا من، نه گهر نه م گوهورینی ب نوو کر نیقه گری نه دهین، مه ره ما مه یا پیشکه فتنخواز ناهیتته دی. نوو کرن وهک ئیدیه م ب میناکی خوه یی لاتینی Modernus بو جارا ئیکی ل داویا سه دی پیجی هاته بکارهینان ژبو ژیکفارتنا مه سیحیه تا نوو یا نهو ژ بتپه ریسیا رومانیا که فن، پاشی نهو بهر ده و امیونا تیرمی نوو کرنی ب نافه رو کین جودا جودا هاته بکارهینان، ژبو جودا کرنا تشتی نوو ژ تشتی که فنی هه رفتی و پاشقه مای".

نوو کرن شو ره شه که لسهر جفاکی و ده می و دیروکی، ژبو پیشه ننگرنا مروقی و ریخوشکرنا ئایینه کئی باشتر. ههروه سا بزافه که ژبو وهر گرتن و شو رفه کرنا پیزانینان و دوور که فتنه ژ دور هیللی هه یی، ژبو پهیدا کرنا هنده ک تشت و رهفتار و هزر و بیرین نه یی. هوژانغان و فه کوله ری عه رب نه دونیس نوو کرنی ب ژیکفه قه تیان ل قه له م ددهت و فی ژیکفه قه تیان لسهر سی ئاستان شو رفه دکهت:

1. ژیفه قه تیان لسهر ئاستی هه یی و که فن.

2. ژیفه قه تیان لسهر ئاستی هه فته ریبا تشتی دیتی و نه دیتی.

3. ژیفه قه تیان لسهر شه ننگستی گومانی و نه دیاریی.

چونکو نوو کرن دوور که فتنه ژ دور هیللی هه یی، لهوا گه له ک فه کوله ران نوو کرن وهک بهر زه بوونا مروقی یاخی ژ جفاکی خوه ل قه له م دایه. مالکم برادبری و جیمس ماکفارلن، وه سا دبین کو نوو کرن:

1. بهر زه بوون و نه پیگریا دهسته لاتا جفاکیه.

2. رزگار بوونه ژ جفاکی راوهستیای و ل خوه گه ریانه دنایینه پیدا.

ئانکو وه زیغه یا نوو کرنی لیگه ریانه دتشتی نه دیاردا، پشتی ژ تشتی که هی و هه یی تیر بوی، چونکو گه له ک کس دجفاکیدا هه نه، نه شین مه ژیی خوه ب تشتی نه دیارقه بوه ستین، لهوا دژی نوو کرنی دراوه سن داکو بهر گریی ژخوه بکن، ژلایه کئی دیقه زی، مروقی حه ز ژ هینمی و ئارامیی دکهت و لیگه ریان شارستانییدا ئالوزبوونه، نه فه زی دبیت نه گه ری وی چهندی بیت کو گه له ک کس هه نه، مرنی لسهر گوهورینا

بيروباوهرين گهشتيني دچيترين. ب دهربرينه كا دي نهؤ مروفانه ژايندهي دترسن و نهفهيه يا نهلفين توفلر ديپيژتي هلنگفتن ژياشهروژي (صدمة المستقبل).

پرسيارا ههره گرنگ لقيره نهوه، نهري بوچي نهؤ هنگافتنه و نهؤ ترسيانه؟

چونكو نووكرن هولدانا بهزينا مروفي هشارو پيگههشتيه لدويش خيرايا دهمي، نو داكو دم وي دجهي ويدا نههليت، دسهفرا خوهيا بهردهوامدايه. خيرايا دهمي زيده خيرايه و هند زوي دهپته گوهورين مشه جاران جوړ و چهواني و چهنداتيا گوهوريني تهفليهفهؤ دبن و نهفهيه دبپته نه گهري فهجنقيني ژ نايندهيي.

ههر مروفهك دجفاكه كي ديار كريدا، ههتا تي دگههيت كا دي چ جوړه گوهوريني كهت و دي چهوا كهت و دي چهندي ژي نهجمادته، گوهورينه كا دي بسهردا دهپت "نهؤ نهمانا بهردهواميي و خيرايا نهمانی (سرعة الزوال) مروفي زي تووشي نهمانا بهردهواميي دكهت". نهؤ تووشبوونه زي لسهر ناستي مروفي و جفاكي بنتي نينه، بهلكو تپهر دبپته جيهاانا تشتا و جهي و هزاران پيزانينان دجفاكيديا، لهوا پيندقيه دهر گوهورينه كيديا مروفي بويهان فه گهرينتهفه توخين وي پين سهره كي (خهلك، تشت، جه، دهزگهه). نهؤ فه گهراندانا تشتان بو نهلمپنتين وي پين سهره كي ژبو هندييه، كو بكارت دگهل نهمانا بهردهواميي و خيرايا نهمانی رابهيت و تووشي هنگافتن و بهرزهبوونه كا نيگهتيف (نهبالهر) نهبيت.

ژلايي دهروونيفه، نهمانا بهردهواميي و خيرايا نهمانی دبپته نه گهري زيدهبوونا پالدر و كارتيكارين مروفي ب ناوايه كي زيدهتر ژ پين سروشتي، لهوا وهك كاردانهوهيا بهرگريكرني ژفي بويهري، مروفي تووشي نالوزي و تهنگهزاري و نههاريكاري و دوژمنكاري دبپت، نهؤ كاردانهوهيين مروفينه دنبه نه گهري نهساخيپن سايكوسوماتي و هنگافتنا مروفي ژايندهي، ههژي گوته كو پالدر و كارتيكارين زيده كاردكهنه سهر كهساتييا مروفي دسي ناستاندا:

1. ناستي ههستپيكرني.
2. ناستي هزر كرن.
3. ناستي بريارداني.

نو ناستي هزر كرنپيه دبپته نه گهري شهلهژانپيا مروفي ل ههمبر نايندهي. لهوا نهترسيان ژ نايندهي، ريكه كا كاريگهرا پيشفهچوون و وهرارا جفاكييه لسهر ههردوو ناستين كهسي و كومي، يان جهي و دهمي. ههر بهريخودانه كا تيگههشتيانهيا نايندهيي مروفي ژ پاشقهزفريني دپاريزيت، ب مهرجه كي نه گهري نهؤ بهريخودانه يا تهفايي بيت دهمي ناستاندا "ناستي نافتاكرنا جفاكي نهؤ، گرنگيدان ب سهنتا نايندهيي و ناستي دهزگههين گوهريني تي دگههن و نهجمادته، ههروهسا ناستي جفاكي كو پيندقيه پينگاؤ پينگاؤ بهرف نايندهي بدهته ري".

بيگومانه كو هزر دلينه كا بهردهوامدايه. نهؤ تشتي نهؤ نهفرو دخوينين، نهو پيزانينين نهفرو نهؤ دزانين، رقتين بهري مه نهخواندينه و نه دزانين، ههموو دهزگهه و پهنجهرين رهوشه نبريا جيهااني بو مه دفه كرينه، نهؤفا مه پيندفي ب نافتاكرنا كهساتييه. هزر و كهساتيا مروفي ب ههفرا دورهيلين نوو لسهر لبين كلتور و ههبوونه كا ديروكي بيبي دووفه لانكيا رابوردووي نافتا دكهن. لقيره نهؤ دگههينه وي باوهري كو رهوشه نبري ههلوپسته و چ ههلوپسته ژ بوشاييي پهيدا نابن و لسهر بوشاييي زي ناهينه نافتاكرن. دكو كا خوهدا،

هەر جفاكەك دقئى جيهانا پان و بهرنا پيگه گريدايقه، داب و نهرت و هزر و بوچوون و باوهريين خوه
بيين ريكخستى و قالبداى ههنه، چ پوزه تيف بن يان نيگه تيف، لب سيبه را پاراستنا خيرانى و ههقه نديين
به ره مهينانيدا كار دكەت.

كەس (هەر كەسەك بيت دجفاكيدا) پابه‌ند و گريدايى فەريژ و هزر و كلتورئ جفاكئ خويه و نازاديا وى
يا كەسوكى ب نازاديا كوميقه گريدايه، چونكو وهك كاردانه و هيا پروسا سەر ده ريكرنئ، مانئ، پاراستنى و
داهينانئ لب شاهريين ده ستەلاتا جفاكيقه دئ كرياتا هزر كرنا كەسوكى يا داهينەر ژى ب هزرا ههيبى يا
جفاكيقه پابه‌ند بيت و دئ د بازنئ قالبه كئ چيكريدا زفريت، ئەف هزره مه دگه هينته وئ باوهريئ كو
داهينان ل گورەى فئ تيگه هئ به هانه كرن و هو دوزى يا كرياتين ههيبى به.

ئەگەر ئەف ميناكئ ژيگوتئ، تشته كئ سروشتى بيت بو جه ماوهريئ ههچكو ههيبى، ههلبەت بو نفيسهريئ
ره وشەنير گرييه كا گرچنه و خالا ده سپيكا گريدانا پينگافين وييه، چونكو ئەف كرياتا نافيرى جفاكى
دهيلته دناف گومه كا مەند دا و كەسپين ره وشەنير و داهينەر ژى ل هه مبهري فئ كرياتئ لسەر جه وسهريئ
پيشداچوون و گهورينئ سه مايئ دكەن، ئەفجا تشته كئ هه به تيبه كو دووريبه كا بهروهخت دناقه را
ره وشەنيرى و جفاكيدا پهيدا بيت و ره وشەنير توشى گرينا گرچنا ياخييونئ بيت.

ياخويايه كو هەر نفيسه رهك سەر ده ريئ دگەل جفاكى دكەت و دبن ئاكاما جفاكيقه دژيت و مەزن دبیت،
ههروهسا ئەو ژى ب هه مئ هه لگرتيئ خوه يئ ئەبستمۆلۆژيقه دكاريت ب ريكا پيشه نكييا خوه يا سروشتى
بو جفاكى ئاكامئ لسەر جفاكى بكەت، چونكو ئەو يئ د جفاكى گه هشتى و يئ ژئ بورى، ئەفجا كا هيزا
ده ستەلاتا جفاكى چەند كار دكەته سەر ره فتارو هه لوپست و بريارى، ههروهسا ئەو ژى لدويف شيانين
خوه يين جفاكى و ئەبستمۆلۆژى دكاريت وهك ره نگدانه فها جفاكى، كار بكەته سەر و پيشه ننگ بيت
دكريارا ب ريقه برنى و سەر ده ريكرنيدا.

تشته كئ زور يئ سروشتييه كو نفيسهريئ ره وشەنير سنورين هزر كرنا جفاكى بريت و ژئ ده رباز بيت و
تيورين ههيبى بهر گومانكەت و ئەف بهر گومانكرنا تشتين ههيبى ژى، مەژى يين ساقا و قايل ب ره وشا ههيبى
نالۆزدكەت و رووبارئ ژيانئ مشتى جو كين هه مەجور دبیت، ئو ژ بهر كو ئەف جو كين نوو تەنين بيانينه د
له شئ جفاكيدا، لهوا ب ساناهى سەر ده رى دگەل ناهيته كرن، نه دووره ژى دزاتيا ره وشين نوو پهيدا بو
بهيته كرن.

لغيره ژى هاو كيشا گهورين و پيشداچوونا جفاكى دمينته دناقه را ره وشەنير يا كەسوكى و كاردانه و هيا
كو ما جفاكيدا، ئەنجامئ فئ هاو كيشئ ژى ژ خوه ييئ كەسى ده ست يئ دكەت كو هيقيني هەر
گهورينه كييه.

هەر گهورينه كا بيت ژ هزره كئ پهيدا دبیت و لسەر ئاستئ ره فتارا كەسوكى گه شه دكەت و دبیته
ئەگەرئ هه فسه نكي و ريكخستنا دلينيئ كو دگەل عورفين جفاكى هه فگونجاي بيت. گهورين ژى ژ
ئەنجامئ تيگه هشتنه كا هه لسه نگانده يي و سەر بوره كا خه ست و گريداى ب ده مئ هه يي و يئ بوريقه پهيدا
دبیت. پشتى گه شه سەندن و په ره سەندن فئ هزرا نوو دناف كەسيدا هه وجهى نافگينه كا كاريگەر دبیت، كو
ب پيرينه يئ فئ نافگيني هزر بگه هته كۆمەلا جفاكى. ئو هوسا هزر دئ ژ ئاستئ كەسوكى ده رباز بيته ئاستئ

کۆمى، هەردەمى کۆم وەك جفاك شيا دگەل فى هزرا نوو رابەيت و سەرەدەرىي دگەل بکەت دى بىتە تشتە کى سروشى و گوهورين لسەر ناستى کوما جفاکى دى پەيدا بىت و ئەف گوهورينا بوى ژى دى بىتە تشتە کى هەبى و ھندە کين دى و ھزرين نووتر دى ھەولا بەرگو مانکرا فى گوهورينا بوى کەن و کريارا گوهوريني دى د بەردەوامييدا بىت. لى فەرە نەھيتە ژ بىر کون کو کارىگەريا نافگينا گەھاندنى ب شيوه يى دەرپرین و بەلافکر نيٹھ ھەقبەندە و ژھەف ناھيتە جودا کون.

ئاستەنگين نازاديا دەرپرینی

گرنگترين ھۆکارين سەرکەفتن و کارىگەريا ھەر نافگينه کا راگەھاندنى و بەلافکرنا رەوشەنيرىي، نازاديا ھزر کرنى و دەرپرینیيە. ھزر کون يا نازاد نابيت، ئەگەر دەرپرینا وى ھزرى يا نازاد نەبیت، ھەر وەسا دەرپرین ژى يا کارىگەر و راستگو نابيت، ئەگەر ژ مەزبە کى نازاد و فەکرى دەر نە کەفیت، چونکو ھزر (ھەر ھزرەك بىت) ھیزە کا کارىگەرە ژھيزين مەژى و بىر کرنى، ئەگەر ئەف ھیزە د ناف خانەيین مەژيدا بھيتە گريدان و زیندانکون، دى کارکەتە سەر رەفتار و کريارا ھزر کرنى لھم کەسى و د ئەنجامدا ئەف پەستا گريدان و زیندانکرنى دى بىتە سەمەدى ئالوزيین دەر وونى و پاشکەفتنى، نانکو پاشقەزفرینی. نفيسەرى بناف و دەنگى مىسرى (سلامة موسى) ديتریت: "ئەم يان نفيسەرين ھەر مللەتە کى دى. دى نە کارىگەر و نە داھينەر بين، ئەگەر جفاک ب ھيزا ياسا و کاودانين جفاکى و تىتال و رەوشتان .. ھزر کون و دەرپرینی گريدەت و نەھيليت ھزرين نوو بھيتە بەلافکر". ب ئاويەك روھنتر، نفيسەرى دقيت بيتریت کو ريگرتنا نازادى يا ھزر کرنى و دەرپرینی بياقى تينھزرينا مروفي چوارچوڤە دکەت و قالبي ھەبىي جفاکى دھيلتە دناف گو مە کا مەند و راوەستاييدا، نمونەيین ديروکى خويادکەن کو ھەر ژ رۇژا بوونى شەھوەتا وەرارا و پيشداچوونى ژى دگەل مروفي دبیت، ئەف شەھوەتە، دگەل بەرفرەھبوونا بياقى تينگەھشتن و ئەبستمؤلۇژيا مروفي مەزنترو کارىگەرتر لى دھيت، ھەتا دگەھتە وى راددەى کو مروف خوە قوربانى بىروباوەرين خوە بين نازاد بکەت، نمونەيین فى جورى خوە گوريکرنى ژى د ديروکا مروفانييدا دپرن، فئيرە جھى رينز کونا وان نينە. لى دسەرھندى را فەرە نەھيتە ژبىر کون کو گريدانا ھزرى و ھزر کرنى ب ھەبوونا سانسورين جفاکى لسەر دەرپرینی، نە تشتە کى نوويه، بەلکو ئاريشەبە کا کەفتا دپرينە و دگەل وەرار و پيشکەفتنا جفاکى وەرار کريە.

مروفي کەفن پشنى ژ قوناغا لاھوتىي دەر باز بوويه قوناغە کا پيشکەفتيتز، ژيانا وى ب دلخوشى و دلتنەنگيا خوداوەندانقە ھەقبەند بوى، يى گريدای گەلەك پيروزيان بوو، ئەف پيروزيبە ژى لنک وى دەرھابى بوون و نەدکاری ژ چوارچوڤى فان پيروزيان دەر کەفیت. ژيانا وى يا مشتى تشتين پيروز و قەدەغە کرى بوو، ھەر ژ ھووترين پيدفيين ژيانى و ھەتا دگەھتە ھەقبەنديا وى دگەل خوداوەندان.

دکەفتا فان تشتين پيروز و قەدەغە کرى دگوتنى تابو، ئو ھەر تشتە کى تابو کريبا، نە دبوو کەسەك نيزيك بىت يان بېهزينيت، بو نمونە گوشتى بەرازى، تابو بوو، چونکو خەلکى وەسا ھزر دکر ھەر کەسى گوشتى بەرازى بچۆت، ئەو گوشت دى چيتە د ناف گوشتى ويدا و ئەو کەس ژى دى بىتە بەراز، ئو چونکو بەراز گيانەوەرە کى کەشەفریت بوو، لەوا کەسى ھز نەدکر نافی بەرازى لى بھيتە کون. بقى چەندى ھەر تشتى

جفاڪي ڪرڻا ٿاڻو ڏاڻي پيرڙي و قهدهغه ڪري بيت. ل گورهي بوجونين ههبي بين جفاڪي، نه دبوو ڪهسهڪ
تشتي ٿاڻو ڪري بشڪينيت يان رهخنه ڪا ڌڙ لئ بگريت يان ڙي بهر گومانڪت. بو نمونه: ڙنڪ ٿاڻويا
زهلاميه، مال، ملڪت، ڪوله... هتد. لهوا ٿم ڊڪارين بيڙين ڪو ٿاڻو ٿيڪه مين قهيدا گريڊانا هزر ڪرنيه
و پينگافا ٿيڪيه ڙبو چوارچوڻه ڪرن و ريڪويڪرنا رهوش و سنجان.

ڙ بلي ٿاڻو ٿي، تهوتهم ڙي هه بون، ههر هوڙه ڪي يان عهشيره ته ڪي جهفهننگهڪ بو خواه دادنا و دپرانبا
جاراندا هزر ڊڪر ڪو ره گهڙي سه ره ڪي وييه و لدويڻ سوز رينز گرتنا بابيني نه دبوو ڪهسهڪ خواه نيزيڪ
ڪت يان زه رگهان بگههيني، مشه جاران ٿه ٿهوتهمه ٿاڙهل بوينه و بهره بهره ٿي ٿاڙهلي پيرڙيه ڪا رههه
وهر گرتيه، وه ڪو پيرڙيه چيڻي لئڪ هندوڪان و دوور نينه نه ڪوشتنا حاجي رهشڪان لجهم ڪوردان ڙي
سهمهده ڪي ٿهفسانهي ڙ ٿي باهه تي بيت!

دقوناغين پيشڪهفتين وهرارا مروڦانتي، دهسته لاتا ٿاڻو ٿي و پيرڙيه تهوتهمان ڪيمتر ليهاٽ، لئ ب
ٿاويي ٿاين و ٿولداري پهيڊا بوڦه، ب تايهه تي دهه ٿاين ب ياسا بين جفاڪيه هاتيهه گريڊان و بويه
دهسته لاتا روهي و دونياي. لڦيره ٿم ڊڪارين بيڙين: ديني ب ٿاوايه ڪي پيشڪهفتيتر و نووتر سه رهدهري
دگهل ٿاڻو بين جفاڪي و تهوتهمان ڪريهه. لئ دين ل گورهي هزارا پيشڪهفتيه جفاڪي ڙ ٿاڻو ٿي بهرفرههتر
و تهفائيت بو، نهمازه، دهه ٿاوايه پشڪهڪ ڙجفاڪي و بهرپرسياريا ههه لايه نين ڙيانا روڙانهيا جفاڪي
وهر گرتي. ٿو ٿهه بو، بويه سهمهده ڪي ڪارئينا ٿاين ڙلاي دهسته لاتيڦه وه ڪو چه ڪه ڪي
ڪاريگهري هاويشڪرنا نه رازيبونين جفاڪي، ٿهه ڪرياره ڙي لهر جه و ههردهم هاتيهه ڪارئينان، چونڪو
چهند ههڻه نديا ٿاين و جفاڪي بهتر ٿي دهات، دا دهسته لاتا لسهر جفاڪي بهتر ڪهڻيت، ميڪافيلى
ڊيڙته ميري (ههر ميرهڪ بيت، ٿو لهر جه و ههر دهه ڪي بيت): "فهره لسهر ههر ميره ڪي، حاڪمه ڪي،
پاراستنا ٿاين بڪت، خواه ٿه گهر باوهري ڙي پي نه بيت، چونڪو ب ريڪا ٿاين ميري دي شيت دهسته لاتا
خواه بهتر ٿيخت و سنگهه پي ڪت!"

ٿهه ڪوتنا ميڪافيلى وي چه ندي خويا ڊڪت ڪو پيرڙي و دهسته لاتا ٿاڻو ٿي ل دهه ڪي دي و ب
ميناهه ڪي دي پهيڊا بوڦه. لڦيره من دڦيت بهرسڦه ڪا ڪورت بو وان ڪهسان بدهم ٿو پين نووڪرني ب
ويرانڪارين ههه پيرڙيه دنياسن، دي ٿاين ٿيسلامي وه ڪو نمونه وهر گرين، چونڪو ٿاين ٿيسلامي
گوهورينه ڪا رههه ريشالي بوو د جفاڪي بتهه ريسي عهه بهيدا، نووخوازيه ٿيسلامي (نووڪرن) جفاڪي
ههه هه ڙاند و هندهڪ تشتين دي بين پيرڙين رههه ٿو فرههتر هاتنه شوونا تشتين چووي، ٿهه جفا لڦيره
دهه ڪو ڙو پين نووڪهرو نووخوازيه پيرڙيه بهر گومان ڊڪن، ري خوشڪرنه ڪه ڙبو چه سپاندا هندهڪ
پيرڙيه دي و ڊڪه شو ههوايه ڪي ديڊا، ڪو دگهل رهوش و ڪاودانين ههه نوڪهه بين پيشڪهفتي بگونجين
و جفاڪ بڪريت سه رهدهريه ڪا زانستي و ٿالوگور دگهلدا بڪت.

ٿهه جفا ڙبو لڦاندا تيهه رينين جفاڪي و بهرپاڪرنا نووڪرين گونجاي، ڪهسانين ڙيرمه نند و پينگههشتي لهر جه
و ههردهم ههه و ههر هه بويه. ٿو ڙو ٿي ٿيڪي ڙي چوارچوڻي هزر ڪرنا خواهه ههه بهزاندويه و بهرف
ٿاويه ڪي بهرفرههتر و پيشڪهفتيتر هزر ڪرينه، ههلهت ٿهه ڪرياره ڙي ناهيته ڪرن ههه ٿاڪو مروڦ ڊڙيوار و

جفاکي خوہي ھيبي نہ گھيت و ب لينيپرہنہ کا ھلسہنگاندنہي نہ ھيفکھتي، پشتي ٿي چندي مروڙ ڊڪارن پيشهنگيا جفاکي ڊپروسا گھورين و نوو کريدا بکن.

لي ٺهڙو پروسا ھل ھمبھري دستھلاتي و جفاکي نہ پرؤسہيہ کا ٽيکانہيہ، ھدڙچہندہ ٺهڙو ھدڙکيا ڊيڙينا گھورين و نہ گھوريني، سھمدئي سھرہ کيي پھيدا بونا گھلڪ تيؤر و فھر مھسيوني و ھزر کرين جودا جودا بويه، لي دنھنجامدا ھدڙ ٺهڙو ھدڙ کييہ بوو، بويه ٺه گھري پيشقھچوون و وھرا را مروڙفانتبي.

دھستھلات بجوہ ڙي وھڪ پيشھنگا ب ريفھبرنا جفاکي بھرھڙو ٺاسويين ڊيار کري ب ريٽکا ھبونا پرؤسہيہ کا دي کاردڪت، ٺم ڊڪارين بيڙيني پروسا ھبونا سانسؤري، کو لدويڙف نہخشہيہ کا ڊيار کريا نوو کري (ٺهوا بو ھاٿيہ دانان) ڙبو پاراستن و جيگر کرنا دھستھلاتي کاردڪت. ٺهڙو پروسا دھستھلاتي ھمبھري پرؤسا ھزر کرنا کھسوکييہ. چونکو ھتا ٺھو ڙي کريارين تابو يي و سنورين قھدھغھ کري يين دھستھلاتا ٺايني د جفاکين ڊيو کراسي و پيشڪھفتنو خوازدا ڙي ب ٺاوايہ کي دي يي ھدڙچھرخ دھيتھ بھرچاڦکرن.

پروسا ھبونا سانسؤري دھستھلاتي ھروھڪ مھريوان وريا قانع ڊيڙيت: "بن سيبھرا دوو سيستھمين چاڦڊيڙي کاردڪت، چاڦڊيڙيا دھرہ کي و چاڦڊيڙيا ٺافھ کي"، چاڦڊيڙيا دھرہ کي ڊريٽکا ميکانيزما قھدھغھ کرنا ھندھڪ بابھتین جفاکي يين ترسناکدا کاردڪت، وھکو بابھتین سيکسي و ٺايني و راميار، کو سيگو شھيا قھدھغھ کريہ ڊپرانيا وھلاتين روڙھھلاتا ٺايندا. ل ھندھڪ جھين دي ڙي ب ريٽکا ميکانيزما جودا کرنا راستي ڙ نہراستي دھيتھ کرن، ٺانکو دھسنيشانکرنا تشتين راست و ماڦويل و باش ھمبھري تشتين نہراست و نہماڦويل و خراب، ٺهڙو ميکانيزم ڙي دبنھ کوکا خوہ دا بھريا کرنا ھزر و تيورين رھاييہ، ب ٺاوايہ کي ھدڙچھرخ و نويژن، دجفاکيدا. ٺهڙو رھاييکرنا باوھري و راستيان ڙي ريٽکا کا موديرنا پاراستنا جفاکي ھيبيہ ڙ پينگافين گھورين و نوو کري. ھروھسا سيستھمي چاڦڊيڙيا ٺافھ کي ڙي، کو بھريخودانہ کا مروڙفانتبي يا تھقايبيہ ڙ ٺالين رھوشه نيري و جفاکي و ياسابين ھيبي يين ھدڙقہند ب جفاکيھ. لڦيرہ خوھيبي مروڙفي دبيتھ سانسؤري پينگافين وي.

ب کورتي، جاره کا دي، ٺم ھمبھري بھريخودانين بابھتي و خوھي دبن بھرامبھري ھمي لايھن ڙيانا ھيبي، ٺو پروسا داھينان و نوو کري ڙي پشڪھڪه ڙفي ڙيانا. بٺي چندي و ل گورھي ٺي پيشڪي ڙيگوتي ٺم ڊڪارين کار و بھرھمين داھينر دھسنيشانکھين و پيناسا رھوشه نيري بکھين، چونکو ب ھزرا من رھوشه نيري داھينر ٺھو کھسہ يي ڙقان سيستھم و ميکانيزم قھدھغھ کري و سانسؤران دبوريٽ و ب ريٽکا فريني د ٺاف ٺاسمانئ نہ ڊياربي و نہقاييلبوونيدا ھزرين نووتر قھدڙينيت و چيدکھتھڙو بھريا کرنا ٺاسويہ کي بھرفرھتر و گونجاي دگھل ھدڙقہندي يين جفاکي و بھرھمھينانيدا.

سوکرات د بھرھفانيکرنا خوھدا بھرامبھري دادوھران ڊيڙيت: "چ کھسہ کي ماڦ نينھ باوھريہ کا ڊيار کري لسر کھسہ کي دي بسھپينيت، يان ڙي ري ل ھزر کرن و بوچوونين وي يين تايبت بگريت".

ھروھسا بنھمايين دانھزانا ماڦين مروڙفي ٺھوين ڙ ھيڦيني شورھشا فرھنسي 1789 ھاٿينھ وھرگرتن و بھلاڦکرن، گروڦھ کي دھنگداري پيگھھستن و تيگھھشتنا ھزرا مروڙفي و مروڙفانتبيہ، دھمي روڦينھرين زيندانا پاستيل برياري دھن کو: "ٺازاديا ھلڙارتا ٺايني و ٺازاديا روڙنامھفاني و گوتارخواندني، ماڦي ھمي ھدڙولائيھانہ".

نه گهر هم نمونه يين خهباتا دوير و دريژا نازاديجوازيي و نوو کړني کومکين، گلهک د زورن و ب هزاران شهيدين راستي و نوو کړني شفا هزر کرنا مروفي روهنکريه، لي د سر هنديرا ههفر کي دنافهرا گهورين و نه گهورينيدا يا بهر دهوامه و دي هدر يا بهر دهوام بيت زي، نه ههفر کيا سر مهدي زي کرياره کا ساخلمه د تيهرينا مروفانتييدا، نه فر کريارا ساخلم زي سه مهدي سره کيي و هرا و پيشقه چوونا مروفانتييه. لي لغيره پرسياړهک د سهري مروفيدا دلغيت، نهري بوچي نه ههفر کيه بهر دهوامه؟ هره چنده دپرانيا سهربوراندا نه نجامين في ههفر کيي د قوناغين بوريدا د ناشکرانه!

ژبو بهر سفدانا في پرسياړي زي دفا هم ل سه مهدين ههفر کيي بزفرين و بزنان کا ههفر کي بوچي، چهوا، نو ژچ رايه؟ لغيره زي دي ههولدهم هندهک هزرين خوهين کسوکي، ب پوخته و کورتي، لسهر فاکتهرين في ههفر کيي دهر برم:

1. جفاک:

مروفي دنافه جفاک کيدا دبیت و مهزن دبیت و سهره دهريي دگهل دکهت. نو ههر تشته کي وهر گريت، دي دبن ناکاما جفاکيه بيت، بفي چهندي مروفي دگهل داب و نهريت و تيتال و هزر و بيروباوهرين جفاکي رادهيت و کهه دييت، ههتا کو مروفي دبته پشکهک ژ که ساتييا جفاکي کاريگه ب هندهک هزر و بيرين ديار کري، ژيانا مروفي ب ژيانا بابکالکين ويغه دهيته گريدان و بفي چهندي زي ژيان ب ساناهي دکهفیت و د نه نجامدا مروفي رحهت دبیت و دخوشي و ناراميه کا تهنادا دژيت، چونکو هه موو پيدفيين ژيانا وي دکورواتييا جفاکيدا دچاندينه و چ پيدفي ب رهنجين زيده تر نينه کو گهوريني بکهت. نه هه که ساتييين سيسته مي جفاکي چيکرين، پاراستنا وي جفاکي باب دکهن، نه فجا ههر تشته کي نوو پيدا بيت، دي يي بياني بيت و لسهر حسيا خوشي و ناراميا که سي رادوه ستيت، لهوا ب هه مي شيان و بههانه يان بهر هه لستييا في تهنی بياني دهيته کرن و هه مي ههولا مروفي ژبو پاراستنا جفاکيه، کو پينگافين بلهزين بياني و نوو کهر سيسته مي نه ههريفن، جارنا ب ريکا پاراستنا سنج و رهوش و تيتالين جفاکي و جارنا ب ريکا ثييني و جار زي ب ريکا پاراستنا ره سنا تيي و پاراستنا گياني نيشتماني و ره گه زي نه ته وه پاريزي، هه چهنده نه هه ريکا داويي بههانه يه کا لاوازه هه مبهر گهوريني، چونکو هه گهورينه کا بيت ژبو هندييه گياني وه لاتيني و ره گه زي نه ته وه پاريزي بهيتر بيخيت.

بهر گومان کرنا هه پيروزيه کي زي ژبو بهر ياکرنا پيروزيه کا دي يا کاريگه رتره، داکو ژيياتي و وه لاتيني و نه ته وه پاريزي خورتتر و باشتر بهيته پاراستن. نه هه فاکته ره وه کو وييه، نه گهر که سهک بيژيت قورناني يا گوتي: "ولا تقربوا الصلاه..." نو هه شوکا خوه، بيي ته فاقکرن ب دوماهي بينيت. دسهر في لاوازيي را زي، نه هه بهر هه لستي و بههانه کرنا نه گلهک سهر کهفتي، ل گوره ي رينز گرتنا هزرا بهرامبهرو باوهرين جودا جودا، مافه کي رهوايه و رينز لي دهيته گرتن. لي ب هزرا من نه هه بهر هه لستييه نه هزر کرنه کا نازادانه يه، بهلکو راهتن و کهه يونه کا سروشتي يا خه لکيه دگهل داب و نهريت و بيرو باوهرين هه يي يين جفاکي و هه لويستي قاييلبو و نييه.

2. سيستم:

هر سيستمه كى دجفاكيدا ههبيت، نهجامى بهرزه وهنديين تاييه تين كومه كا خهلكيه و نهف بهرزه وهندى يا تاييهت بهر بهره بهر فرهه دبیت ههتا ب بهرزه وهنديا دهستلاتى و جفاكيشه دهيتته گريندان، نهفجا كهس ژبو پاراستنا بهرزه وهنديا خويا تاييهت دى پاراستنا بهرزه وهندى يا دهستلاتا جفاكى كهت.

نهف كرياتره ژى ژبو هنديه، داکو پترين وهخت خوشى و تهناهى و بهرزه وهنديين خوه لب سيستمه ههبيى جفاكى بپاريزيت، بو نمونه: نه گهر دجفاكه كى ديار كريد كسه كى هندهك باوهريين دوور ژييين جفاكى ههبن و بهلافكهت، جفاك هه مى ب دهستلاتقه دى بهرهه لست راوهستن، چونكو دهستلات ب سيستمه ههبيشه گريدايه و ههردمه سيستم تيكچوو، دهستلات ژى نه گهر تيك نه چيت دى گهلهك زياني بينيت.

بو ههيه كهسهك پرسياركهت و بيژيت: دهستلات (نه گهر يا ب هيزيت) سيستمه ههبيدا كهت و دكاريت سيستمه ههبي بگوهوريت ژى!

ههچهنده نهز سه داسه دگهل فى چهندي نينم، لى نه گهر وه بيت ژى، دهستلات دى نه چار بيت كو قوربانين مهزن پيشكيشى گوهورينا جفاكى بكهت يان ژى دهستلات، ل گورهى ديتن و ستراتيژيا خوهيا تاييهت دى سيستمه كى دى پهيدا كهت، نو نهف سيستمه نوو (نهوى سه پاندى) دى بيافى ههفر كيبى و بهرهه لستيه گهرمتر ليكهت و دنهجامدا دوور نينه ل شوونا نوو كرنى پاشقه زفرين بيت. نمونه يين كاردانه و هيا فى پاشقه زفرينى ژى د زورن، لى فيره جهى فى بابته نينه، لهوا نهز دبينم كو فاكتهرى بهرزه وهنديا تاييهت، فاكتهرهك گرنگ و كاريگه ره د ههلويسى دژاتيا گوهورينيدا. هندى گوهورين لسهر ناستى هنزوبيرين كهسوكى بمينيت دى گهفال بهرزه وهنديان كهت و ههردمه هنزوين گوهورينى ژناستى كهسى دهرياز بينه ناستى كومى و جفاك وهك كوم فى پروسى نهجامدهت، دى بهرزه وهندى ژى د نأف فى هنرا كوميدا پهيدا بن و ژبو پاراستنا بهرزه وهنديين گرچن و پيكفه گريداى، دنهگين گوهورين و نوو كرنى دى بلند بن.

3. سه ربورا كهسوكى:

مروفا چهندي پتر بخوينيت و سه ربورين زورتر ههبن و مهژيى وى فه كريت بيت، دى بيافى هنر كونا وى ژى فرههتر و تهفاييت بيت. دفى تهرازا بيرتيژى و چهندياتيا پترانين و سه ربوراندا، كهسى نهزان و كيم رهوشه نيرى و سه رفه سه رفه يى بى دهستلاته و نه كارييت پشكداريى دگوهورين و نأفا كرنيدا بكهت. نو چونكو ژى ناهيت فى پشكداريى بكهت نهفجا وهك كاردانه وهيه كا سروهشيتا مروفى، دى دژ راوهستيت و ژبو بههانه كونا كيم بهاييا گوهورينى دى گروفين عهقلى و نه عهقلى هينيت و هه مى ههولا وى دى نهو بيت كو زيانيين گوهورينى بهرچافكهت.

بو نمونه: ل گوندين كوردان، هه لگرين پهياما نايينى ئيسلامى مهلا بوون، چونكو مهلا سهيدايى گوندى بوو، رين و قهدرگرتنه كا تاييهت هه بوو، هه يى و نه يى هه نهو بوو، لهوا بو ماوهيه كى دوورودريت هندهك مهلايين ب دروستى د پهياما ئيسلامه تيبى نه گههشتين، ههفر كيا خواندنگه هين فهرمى دكر و ب گونه هى و

نه رهوايي ل قهلم ددان. نو ههمي ههول و فيانا وان نهو بوو، كو سنيله يين كوردان دهر چويين بهردهستي وان بن و كهسهك د سهر وانرا نهبيت.

ب راستي ژي ناييني ئيسلامي هه لگرا پهياما خوهندن و زانيني و زانستيه، گروښين في چهندي ژي زورن، ههر ژ شهري بهدر دهما ئيخسيري قوره شييان بهرامبر زانستي وان بهرداين و ههتا دگه ههسته فهرموده يين پيغه مبهري (سلافي خوي لسهر بن) دهمي دبيژيت: "داخوازا زانستي بكن، خو نه گهر ل چيني بيت ژي". نه فجا چونكو زانستي خواندنگه هين فهرمي ل هه مبهري پيزانين سادهيين مه لاي گه فال پايه داريا وي يا زانستي دكته، نه فجا دژ رادوه ستا بيي كو ساده ترين بنه مايين ناييني خوه لهر چاډ بگريت، نه فقه ژي ژبه رهندييه چونكو نه دشيا پايه داريا سنيله يين چه كدار ب پيزانين و زانستي نوو، لسهر خوه قه ببولكته و ههردهم هزرا وي نهو بوو كو ژ هه مووان چيتره و دقيا بمينيت چيتر. ژبو في مهره مي ژي، ب ههمي شيانين خوه ههولدا كو جفاك بمينته دناډ تاريستان و نه زانيندا، چونكو نه زانيني روله كي گرنه گه هيه دپاشدا هيلانا جفاكيدا و بقي چهندي كهسهك نه كاريت چ هزرين نوو بكهت و سيسته مي هه يي تيك بدهت.

نه زانين ههروهك د. علي الوردی دبيژيت: "هزرا مروفي چوارچوفه دكته و ناهيليت مروفي ژ بهرامبر خوه ويغه تر چ تشين دي بينيت"، نانكو مروفي دي بيا فقه كي ديار كريبي هزر كوني هه بيت و ههر هزره كا ژ دهر فقه في بيا في دي چهوتي و گونه هباري بيت. بو نمونه: نه گهر ره وشه نبره كي كورد ژبلي كوردي چ نه زمانين دي نه زانيت، دي هزر كته كو نه زمانين كوردي زهنگين ترين نه زمانين جيهانييه، ره سه نيا وي دگه ههسته سهرده مي ده سپيكا ژيانين و ههر كهسي دان پيدانين بقي چهندي نه كته، ل گوره وي ياسا يا سروسشييا مروفي، كو ههر كهسهك هزر دكته ژي بي دي چيتر و تينگه هشتيت و كاملانتره، دي ب خيانه تا نه ته وي و كيم ره وشه نبري ههته ل قهلمدان.

ب كورتي كهسي نه زان بيا فقه كي ديار كريبي تيهرزيني هه يه و ژي نابوريت، لهوا نه شيت تشي نوو قه ببولكته يان ژي پشكداري تيادا بكهت. نه ف فاكته ره ژي ته فاكته و هه فبهندي ههر دوو فاكته رين دي يين نافرينه.

4. ترسان ژ نهدياريه:

ههر ژ كهفندا ترسان ژ نهدياريه دگه مروفي ژيايه، ژبو چاره كرنا في ترسا كوژهك ههر ل ده سپيكي مروفي ههولدايه كو دگه تشتان بيت و بي ترس دگه لدا بژيت، نه فجا مروفي (ههر مروفهك) دگه جفاكي خوه مهزن دبيت و رادهيت و كهه دبيت و دبيت پشكهك ژ جفاكي و ههر تشته كي نوو يي نه دگه ژيانا وي يا رژنه بيانيه و مروفي چ سه ربور دگه ل نين، تشي بياني ژي نه دياره و ههر وهك مه خويكري كو مروفي ژ نهدياريه دترسيت.

بو نمونه: د ميتولوژيا كورديدا هيزا خهليلي جندى دبيژيت: "كوردان باوهري ب ژيانه كا دي يا لب نونيي هه بوويه، لي سه رهندي را گهلهك ژ مرنى دترسيان، چونكو مرن و غه ره كه بهرف نهدياريه، نه فجا ترس ژ نهدياريه، نه ژ مرنيه، چونكو وان باوهري ب ژيانا دي هه يه و وهسا هزر دكته كو مرن

دهسپيڪا ڙيانه ڪا بلندتره، لئ چونڪو چ سهربورين بهرہست دگهل ڦيٰ وهغہرا نہديار و بيٰ زڦرينهڦه نينہ،
لہوا ڪوردين ٿيندي ڙ مرنئ دترسن و هہتا نافيٰ مرنئ ڙي ناهينن بهلڪو ديٿزن روڙا فلان ڪهسيٰ وا ئاڦا بوي
.. ئانڪويي مريٰ".

هہروہسا هہڙي گوتنه ڪو گهلڪ بيروبوچوونين ئهفسانہيي هہنه مروڦي ب جڦاڪيفه گريڏدن و هہر
لادانہڪ ڙڦان بيروبوچوونان گهلڪ ل ڙيانا هہيي دکهت. ئهڦجا ڙبو پاراستنا ڙيانا خواه مروڦه نه ويٿريت خواه
لئ بدہت، بو ئونه: چونڪو سہرمہزار و نقشتي و شيخ و ڙمہ چيٿر ب چريسہت و سہم دمہڙيي ڪورداندا
بيٿن هاتينہ چاندن، لہوا هہتا نہو ڙي گهلڪ ڪهس دجڦاڪيٰ ڪوردہواربيٿدا نہ ويٿرن خواه لڦان سيمبولان
بدہن و گومانيٰ دھيٿزا واندا بڪهن، نہوہ ڪو ئهڦ تشتين چيڦانوڪيٿين هيٿدار ب هنگيٿفن يان ڙي خفسيٰ لئ
بيارينن.

يا خويابيه ڪو ئهڦ ترسيانا ڪوڙهڪ، ڙ هيٿزا نہديارا ڦان پيروڙيٿين چيڦانوڪيٿيه، ئو ترسيان ڙ پيروڙيٿي ڙي ڙبو
پاراستنا ڙيانا تہنايہ. ئهڦجا ئم ڊڪارن بيٿزن ڪو ترسيان ڙ نہدياريٿي ڦاڪتہرہڪيٰ گرنگه ڙبو دڙاتيٿيا
گوهوريٿي و بهرہلستيٿيا هہر نووڪرنہ ڪا دلہشي جڦاڪيدا دبيت. ئو پاراستنا ڙيانا خوياب تہنا لپشت پهردا
پيروڙيٿين جڦاڪي ڦهڊشيرن و سہرہدہريٿي دگهل رەوشين نوو ناکهن، ئه گہر بڪهن ڙي ب ئاوايہ ڪيٰ
نيگهتيڦه.

ڙبلي ڦان ڦاڪتہرين مہ گوتين و ب پوختي شروڦهڪرن، دوور نينہ گهلڪ ڦاڪتہرين دي ڙي هہبن، لئ ب
هزرا مہ، ئهڦين مہ گوتين ڦاڪتہرين سہرہڪينہ دنہ ناستهنگ درينڪا ئازاديا هزرڪرنئ و دہرپرپيندا و
دئہنجامدا ريٰ ل تيہيزرين و هہلسهنگاندنا تشتيٰ هہيي دھيٿه گرتن و جڦاڪ دميتنه دناڦ گؤمہ ڪا مہند و
راوہستايڏا.

لئ هہڙي ئماڙهپيٿڪرنيٿيه، ڪو پشتي شوڙهشا پيٿانين و راگهہاندنيٰ و جيہانيڪرنا رەوشهنيٿريٿي، بيافهڪيٰ
بہرفرہ و مشتئ سہربورين جوداجودا دڙيانا روڙانه يا پرائيا جڦاڪاندا بہرپاڪري، ئيدي ديڪتاتوريا
سانسورين رەوشهنيٿريٿي بہرہڦ نہمانينہ و ئه گہر جڦاڪهڪ نہ ڪاريت هہمي راستيٿين ڙيانا خواه يا روڙانه ل
هوندي نافيگيٿين خواهيٿين خؤمالي بہرچاڦڪهت، يان ڙي سانسورئ رەوشهنيٿريٿي هہر جڦاڪهڪي ريٰ ل
دہرپرپينا هزرہڪيٰ بگريت، ڪه نالين هہمہجورين راگهہاندنين جيہاني ڪه فيلن ڪو پيٿانينان بگهہيننہ
دوورترين گوند و بيٰ سانسور هزران بگهہينن و بہلاڦڪهن.

ئهڦجا مہ بڦيٿ يان نہڦيٿ ئهڦ جيہانيڪرنہ ديٰ قهيد و زنجيرين تيہيزينا ڪوردئ ڙي قهتنيٿت و ديٰ
بہريٿخودانين نوو بيٿن ئازاد بو ڙيانئ و پاشهروڙيٰ پيدا بن و ئازاديا هزرڪرن و دہرپرپيني ڙي ديٰ
پيٿنگافه ڪا ديٰ يا ويٿرہ ڪتر و دوورتر پرپيت، بڦيٰ چہندي ڙي نووڪرن ديٰ ڪهڦتہ د قالبيٰ خواهبيٰ هہڙيدا،
هہتا رڦشتهڪيٰ ديٰ و نووڪرنہ ڪا ديٰ.

چونڪو نووڪرن ڦاڪتہريٰ ڪاريگهريٰ بہرہدہواميٿيا ڙيانبيٿيه لسہر گويا زمين، فہرہ ئم خواه ڙ نووڪرنئ
نہترسينن و ب سينگهڪيٰ فرہ و مہڙيٿيهڪيٰ ڦهڪري پيشوازيٿيا هہر نووڪرنہ ڪا دخزمہتا پيشڦهبرنا جڦاڪيدا
بيٿ بڪهين و خواه ڙي نہدہينہ پاش.

مېكانيزما قه دهغه كړنې د رهوشه نېريا كوردېدا

ژيوهر و بنه ماين كه ساتيې دهه جفا كه كيدا بهر كار و نه جامي رهوشه نېريا وي جفا كييه، ب ناوايه كي بچويك كړي. رهوشه نېريا جفا كي ژي كومه كا داب و نهرت و عدهت و ياسا و ديسپلين هه ييه جفا كيدا، كو هه مي لايه نين ژيانا روژانه يا خهلكي بخوه فته دگريت، وه كو نايبرده يين ناييني، سنجي، ياسايي، هونه ري، پيشه يي، زمانه فاني، چيفانو كي و نه فسانه يي .. هتد.

هه ر ژ روژا مرو ف چافين خوه يين پيگه هشتي ل جفا كي فته دكته، دي بينيت، يي كه فتيه دچوارچوفي رهوشه نېريه كا ديار كيدا و في رهوشه نېريي ناكاما خوه يا كاريگه ر لسه هه فپي ك و سيمايي گشتي كه ساتييا وي هه به، مرو ف وه كو كه سه كي ژير مند و كه هي دفي بازيي قالب دايي رهوشه نېريا جفا كيدا و هه ر و گه شه دكته. هه روه سا سه ربورا كه سو كييا مرو ف ژي روله كي گرنه دده سني شان كرنا في پروسيدا هه به و ژ لايه ني دهروني و هيرا نه زينه خهلك ژ هه ف دهينه جودا كرن، هه ر كه سه كي، كه ساتييه كا جودا ژ ئيكي دي هه به. نه ف چنده ژي ل گوره ي ياسايين جفا كي فته دگريته فته بو شيانا راهاتنا كه سي دگه ل دهو روه ران، بيرو رايين هه يي دنا ف جفا كيدا و سه ربورا نه پستمؤ لؤ ژيا خوه يي كه سي.

دفي چوارچوفي پيگه گري دايي كه سي وه كو رهوشه نېر، ئو كومي وه كو جفاك، گؤ تارا رهوشه نېريا هه ر جفا كه كي دببت و گه شه دكته. هه ر تشته كي ژ مهودايي تي هزينا جفا كي فته ده ر بيت ب نه سروشتي و لادان ده يته نياسين و وهك له شه كي بياني دلشي جفا كيدا سه رده ري دگه ل ده يته كرن. نه فجا ژبو پاراستنا تشتي هه يي و گؤ تار و كه ساتييا جفاك دگه ل راهاتي و كه هبوي، ب پروسه يه كا ريكو پي ك و هشير به ره له ستيا فان هزرين لاداي ده يته كرن.

في پروسا ريكو پي ك نه م دكارين بيژيني ميكانيزما قه دهغه كړنې.

وه زيفه يا في قه دهغه كرنا ريكخستي و ب بهرنامه، جفا كي ژ هزر و ره ف تارين بياني نه وين له شي جفا كي سنجدار قريزي دكهن دپاريزيت، ناكول گوره ي باوه ربا ده سه لاتا قه دهغه كړنې ته ميكرن و ب سنج ئيخستنا خهلكييه، پشتي سنجي باش ژ ده ستدهن و بهر ف ره ف تارين فاري و سه رداچويي دچن، كو هزرو ره ف تارين نووخوازن.

ژبو هندي كو نه م چهواتيا ژ ده ستدانا سنجي باش بزايين، فه ره نه م تي بگه هين كا سنج بخوه چيه؟ چهوا ده يته پيناسه كرن؟

ب هزرا من سنج ژ هندهك بيروباوهر و عهدهت و نايبردهين پيرؤز و بهايين جفاكي و هزرين بهربه لافين كههي دناؤ جفاكيذا پينك دهيت، خهلك همي ب ريكا فان هزرو بوچونان پيگفه دهينه گريدان و يه كهيه كا سنجداريا جفاكي پينك دهين، لي چونكو عهدهت و پيرؤزين جفاكان ب ناوايه كي ناسويي ژينك جودانه و ههر جفاكه كي پيرؤزي و عهدهت و فيهتين خويين تايبهت هه نه، لهوا تيگههي سنجي زي ژجفاكه كي بو ئيكي دي يي جودايه، بفي چهندي بو مه خويا دبست كو نهو سنجي ل جفاكه كي ديار كرى پوزه تيف بيت، دوور نينه ل جفاكه كي دي نيگه تيف بيت.

نانكو سنج دبه كو كا خوه دا راستيه كا ريژه ييه و خهلك ب ره هايي سه ره ده ريي دگهل دكهن. ژلايه كي ديفه زي، هموو جفاك دوه رار و گوهورينه كا بهرده و امدانه و هه فبه نديين نه فرؤ يين جفاكي نه وه كو يين بهرينه، ههروه سا هه فبه نديين نايينده يي زي ژ هموو لايانقه وه كو يين نه فرؤ نابن، چونكو زي ار و كار به ره مي خهلكي دي يي جودا بيت. نه فجا بيروبوچون و پيرؤزي زي دي دجودا بن. نو دئه نجامدا مه فهمي سنجي زي دي هيتته گوهورين، نانكو بفي ناوايي ستووني زي سنج وهك سيمبولي گوتارا ره وشه نيري و كلتوريا جفاكي ريژه ييه و دگوهوريندياه.

بفي چهندي، بو مه خويا دبست كو ژ دهستانا سنجي وه همه كا خايننو كه، چونكو نهؤ ژدهستانه دهرئه نجامي وه رارا جفاكي و گوهورينا هه فبه ندي يين به ره مه ييناييه. نو ل شوونا سنجي ژدهستانا دي تيگه ه و شيوازه كي دي يي سنجي كه فته دناؤ جفاكيذا. لي، نه گهر ژ دهستانا سنجي (به رگومان كرنا تشين هه يي) پروسه كا سروسشيا وه رارا جفاكي بيت، بوچي دهيتته قه دهغه كرن؟ ژبو به رسفدانا في (بوچي) يي زي، فهره نه م ل ناسته نكين نازاديا دهربريني بزفرين وه كو راهتن و كه هيوونا خهلكي دگهل تشي هه يي، فاكترين بهرژه وه نديا تايبهت، بهرژه وه نديا دهستلا تي، نه زانينا خهلكي و ترس ژ نه ديار يي، ههروه سا پاراستنا بهرده وامي و دووباره بوونا پروسين هه يي دجفاكيذا. نهؤ ناسته نكهنه سيسته مي قه دهغه كرن و چوارچوفه كرن پينك دهين. ميكانيزما في قه دهغه كرن زي لسهر دوو ناستان كار دكهت، يا ئيكي: ناستي سيسته مي جفاكي هه يي و يا دووي: ناستي سه ربورا كه سو كيا مرو فيه.

بيردؤزا سيسته مي جفاكي ژ همي وان ياسايين پيگفه گريدانا داب و نهرت و فيهت و بيروايين سنجي و نابوري و ره وشه نيري و ناييني و نايبرده يي و رامباري پينك دهيت. پيگفه گريدانا فان پروسين گياندار زي ل گوره ي هز و ستراتيژيا دهستلا تي دهينه ده سني شانكرن، چه واتيا في چهندي زي ب ريكا هندهك ياسا و هزرين ديار كرى دهيتته كرن.

ل گوره ي باوهر يا فوكوي، دهستلا ت همي شيانان دمه ز يخيت، كوگوتارا ره وشه نيري نووخواز كونؤ ولكهت و بو في چهندي زي سي ته كنيكين چافديريي بكار دهينيت:

1. ته كنيكا قه دهغه كرنه:

دهستلا ت ب شيوازه كي راسته وخو في ته كنيكي بكار دهينيت، داکو تشي خوه و نهوي وي دقيت لسهر خهلكي بسه يينيت. نو هه ركه سي پيگيري يي بي نه كهت دي زه رگه ه في كهفن، دهستلا ت ب هوشداری و هوشيار ي في ته كنيكي بكار دهينيت و خهلك زي ب هوشيار ي بجه دئين.

2. تهکنیکا چوارچوځه کرنا تشتان:

لږه دهستلالت هولددهت کو ب هوشیاری تشتین باش و ماقویل دهست نیشانکته و بیافی بهرهوریا تشتین وی بقیته و دگهل ستراتیژیا وی بگونجن بهرچافکته. نو پاشی دناؤ جفاکیدا بهلافکته. خهلك ب هوشیاری یان نه هوشیاری، فی سهپاندنی قهبول دکته و مشه جاران دبته پشکهک ژ پروسا فی قهدهغه کرنی.

3. تهکنیکا جودا کرنا راستیې ژ نه راستیې:

هر جفاکه کی کومه کا راستیې پروژ و باوره پیکری هه نه و فان راستیې پروژ دکته پیقه ژبو هه می تشتین دی، دهستلالت ب هوشیاری هندهک راستیې پروژ و رهه ایی دناؤ جفاکیدا دهسینشان دکته و بهرچاف دکته، ژبو هندی کو هه می کریارین دی یین بهرهمهینانی پی ب هه لسه نگیین. بیگومانه کو نهؤ راستیې دهسینشانکری ژلایې دهستلالتیغه، دی گهلهک راستیې دی یین دناؤ جفاکیدا سهرگومکته و ژبیرا خه لکی بهت، چونکو نهو راستیې دی یین خه لکی .. دبته د بهرژه وهندا دهستلالتیدا نه بن.

نهؤ ههرسی تهکنیکه، دچوارچوځی سیستمی جفاکیدا کار دکهن، دگهل وهختی، راهاتنا خه لکی و سهر دهه ریکرنا بهر دهوام، نهؤ سیستمه ب ناوایه کی نوتوماتیکی دهستلالتا سهپاندنی وهر دگریت و ل گوره ی ستراتیژیا دهستلالتی گه شه دکته. نهؤ جفا کریاره کا ساناهیه کو پینگافان گریدهت و قهدهغه کرنا لادانی (گوهورینی - داهینانی) دله شی جفاکیدا بچینیت و جفاک پشکداریی د گه شه کرن و په ره سه ندنا فی قهدهغه کرنیدا بکته، چونکو ناهیه سیستمی جفاکی لسهر دوو شه نگیستین قایم رادوه ستیت:

1. شهنگستی ته فاکر نی:

هر کومهک یان هر کسهک دجفاکیدا ته فاکره یی دییه و پیکفه ژیا نا فان کوم وکسه یین ژ هه فچودا و هه فگر دبهرژه وهندییدا، نیشانا خوراگرتن و نارامی و خوشیا جفاکیسه، نهؤ جفا هه کسهک یان هر کومه کا هزرمه ند کریاره کا داهینه ر ژ دهرقه ی فی چوارچوځی هه یی بکته، دهستلالت ب ریکا جفاکی (دهستلالتا جفاکی) دی بهر هه لستیا تشتی نوو کته، چونکو هه گه را فی تشتی نوو، ل گوره ی پیکفه گریدانا جفاکی د یه که یه کا دیار کریدا، دی لسهر جفاکی هه می بیت و زه رگه ه دی ب پرانیا خه لکی که فیت.

2. شهنگستی هه فسه نگی و راهاتنی:

هه رسیستمه مک هولددهت کو ب نه گهورین هارمونی هه فسه نگی جفاکی بیارینیت و خه لکی هاندتهت کو دگهل هزین سیستمی راهین و بکه فنه دبازنه ییدا، چونکو ل گوره ی باورا سیستمی، هیزا جفاکی دئیگرتنا ویدا یه و بیه یزیا وی دقه قه تیانییدا یه، نهؤ هیز و بیه یزیا جفاکی کار دکته سهر هیز و بیه یزیا که ساتیا که هی و راهاتی دناؤ هه می یه که یین

پيڪفہ گريڊا پين جفاڪيدا ڙي. ڪاريگهه ترين به ڪه ڊبهه لستيڪرن و بهرهنگاري ڦي سيسته ميڊا خواهي ڪه سيهه. لي ههروهه مه گوتي ڪو ناستي دووي ڙ ميڪانيزما قهدهغه ڪرني، ناستي سهريورا ڪه سوڪيا مروفقيهه. ڪهس وهڪ بجو وڪترين به ڪهيا هه ڦيڪا جفاڪي، سههدهه ريهه ڪا بالهه رانهه ڊگهل جفاڪي ڊڪهت و ڊگهل مهزن ڊبيت، ل گورهه هه ڦاڪرني، پيڪفہ ڙيانا ڪهسي ڊ ناڦ ڪوما جفاڪيدا، وهلي ڊڪهت ڪو نه ڦه ڪهسي ب بونه وهه ڪي نازاد و سهه رنجو دههتته نياسين، ڪه ساتيا خواهيا ڊيار ڪري ڊناڦ ڪوميڊا دهه سنيشان ڪهت و بپاريتريت. نه ڦجا مادهم هوسانه ههه مي ههولڊانين ڪهسي سهه ڪهفتي ڊي ڙبو هندي بن ڪو ڊجفاڪيدا نه ڊنامه ڪي ڪاريگهه ر بيت و ناکاما ڪه ساتيا خواهيا تايهت هه بيت.

ڊچوارچوڦي ڦي ڪار ڪرنا هه ڊا ڪهس ڊي نه چار بيت خواهه ب بههانه ڪرن و شروفه ڪرنا تشتي هه يههه مڙوولڪهت. نه ڦه چواچوڦي ڪاري، ڊي بياڦي هنر ڪرنا وي ڙي چوارچوڦه ڪهت و نه شيت ڙ هنرين قالدادي دهه ڪه ڦيت. هه ردهه مه نه ڦه ڪهسي هه ههولدهت ڪو بهه رهمه ڪي ڊاهينهر پيشڪيشڪهت، ڙيندهه وي وي سههه ڪي ڊي بتي نهو تشت بيت، نهوي ڊمه ڙي ويڊا هاتيهه چانڊن و بشافتن و جيگهه ڪرن. نانڪو مينا ههسي لغاڦڪري، بتي ڊي تشتين بهه رامبهه ري خواهه بينيت، هه ڙ ڊورماندوري خواهه نابيت و نه ڪاربت سههدهه ريهه ڊگهل تشتين ڊي يين دهه رڦهه ي بازني هنر ڪرنا خواهيا سادهه بڪهت. نه ڦه پروسه ڊگهل ڪهسي ڊڙيت و گهشه ڊڪهت و بهه رڙهه ونديي ڙي بو دهه سنيشان ڊڪهت، ڊنهه ڄامدا ههه ڪهسه ڪي ڊي هيلين سورين قهدهغه ڪرني بو خواهه ڊانيت و نه ڦه هيله ڊي ڊ نهه شييا ويڊا جيگهه بن، نه ڦجا نهو بجوهه ڊناخي خواهه ڊا ڊي بيتهه سانسورهه ڪي جفاڪي لسهرهه غهريزا خواهيا لاداني ڙ رههفتار و ڪريارين خواهه يين پههه سهه ندي. ههروهه سا ههه مي رههفتار و هنرين ڙ نهه ڄامي سههريورا وييا نهه بستمولوڙي ڙي بو پههيدا ڊبن ڊي ڪههته ڊناڦ فان هيلين سوردا.

نو هوسا ب ناوايهه ڪي نه راستهه وهو، دههسته لاتا جفاڪي ڪار ڊڪهته سهه هنر ڪرنا ڪهسي و ب رپڪا خواهي ڪهسي بجوهه، ههه مي رههفتارين وي ڪونٽرول ڊڪهت. ههه رههفتارهه ڪا بههتته ڪرن ڙي ڊي بيتهه پشڪهه ڙ عورف و عهدهه تين گههه ڄاڪي، نو ل داويي ڙي وهه ڪو بروهه ورين جفاڪي ڊي ههتته نياسين، نه ڦجا نه ڦه ڪهسي هه ڊي بيتهه ڊاردهه ستي هنرين ههه ي ڊجفاڪيدا، نهو هنرين ل گورهه باوهه ربا جفاڪي راستين رههه ي و پيشهه رين ههه مي راستين دينهه ڊڙيانيدا. لڦيرهه ڙي ميناڪي جفاڪي ڙ ڪههه ڪي (قطيع) مروفان پيڪ دههت و نازاديا ڪهه سوڪي ب نازاديا ڪوميفه دههتته گههه ڊان، ڪوم (جفاڪ) چ ب هوشياره يان نه هوشياره نازاديا ڪهسي ڪونٽرول و چوارچوڦه ڊڪهت. لي پرسيار نهوه، نههه ههه تشتي جفاڪ قهدهغه ڊڪهت و سههدهه ريهه ڊگهل نهه ڪهت ههه ڙايي قهدهغه ڪرنيهه؟ نههه نه ڦه رههه نههه ربا جفاڪ لسهرهه هاتيهه نفاڪرن و دههه ربا رههه نههه راندا هاتيهه چانڊن راستيهه ڪا رههه ي يا بي بهه ڦلهه و ههه مي يا باشه، يان ڙي پيڊڦي ب سههه روهه ستانين گومانڪي هههه؟

ههه لههت، بروهه رايين بهه سفدانا فان پرسياران ل گورهه جوداهييا بوچونين جوداجودا يين ڪه ساتي و سههريورا رههه نههه ربا ڪهسان، دههه ربهه وهههه و گوهه رين و ڊاهيناني، ڊي ڊجودا بن. ههروهه ڪو مهه ل دههه پيڪي دايهه خواهه ڪرن، رابوچونين جفاڪي ل گورهه ههه ڦهه نديين (جفاڪ و جفاڪه ڪي ڊي/ناسويي) و (جفاڪ و ههه مان جفاڪ/ستووني) ڊگوهه رين و وهههه ڪا بهه ردهه وههه ماندهه.

لئ، ههژى گۆتته كو لهر دهرآزىنكا چهرخى بىست و ئىكى، چهرخى جيهانىيونى، شورشا راگهاندن و پىزانين و پىنگهاندنى، بازنين چوارچوقه كرنا هزر كرنى دى ههلوه شين و هممه لايه نيا هزر كرنى دى پيدا بيت و گهلهك راستين رههاى دى هينه بهرگومانكرن و ل شوونا راستيه كا ئىكانه يا رههاى دى ب دهان و دبىت زى ب سهدان راستين ريژهى ههن. كهس دى خوه دشيانين خوهدا بينته فه و نه فه هزرا لبراليا ب دهان سالان خهلكى پيشكهفتى و هزر نازاد سهردههريى دگهل دكهت، دى كاركهته سهر جفاكين دائيخستى و دى جهى خوه دنافدا كهت.

لقيره زى پرسيارهك پيدا دبىت، نهريى هم دكارين كومى پشت گوھ پافين و بتنى تهوهريى هز و فينين كهسوكى بهرچافكهين؟ ل گورهى هزرا سارتهرى نازاديا رههايا ههر كهسهكى كار دكهته سهر نازاديا كهسى دى و نه گهر ژبو نازادى نازاديا خهلكى بهيته سهرگومكرن، هينگى دى پينگافا نازاوهيى دهسيكهت و نازادى دى تاما خوهيا خوشا سهرمهدى ژدهستدهت. لهوا ب هزرا من فهره ههر جفاكهك بياقى نازاديا دهربرينا كهسوكى خوشكهت و هزرين جودا جودا هممبزهكته، ژبو پاراستنا گيانى ديموكراسيى، پينگهزبانى و هزرين ناييندهيى دنافه همى خهلكيدا، نهفه زى دى بيته نهگهريى ههلزارتنا سروشتى و فهرز كرنا ههفهبندى بين نافتاكرن و پيشقهبرنا جفاكى ههيا.

* * *

مهتين هژمار 90 / ترمهه 1999 – دهوك

نهوى دى دجفاكا مهدهندا

بابهتى "نهوى دى و جوداهى" بيافهكى بهرفرهه دهزرا رهوشه نبرو هزر فائين فى چهرخيدا وهر گرتيهه، نهمازه دوان وهلاتين هيشتا ديموكراسيى ب دروستى تيدا گهشه نه كرى و دوان وهلاتين ساخلهتين باژرفائينى (مهدهنيهت) زى تيدا دروهن وناشكرا نهبن، ئانكو جفاك دناقههرا شوپياريزيى و بازدانيدا دناليت و ههولدهت گوتاره كا رهوشه نبرى پيداكهت كو دگهل هزرا كلتوريا ههيا و ئوميدين نوژهنكرنى ههفگونجاي بيت. نهفهزى كارهكى نه هيسانه، چونكو ههر نافتاكرنه كا نوو ب كيمى لسهر پاشمايى نافتاهيههكى ههرفاندى؛ نه گهر نهبيژين بى بنبر كرى دهيته نافتاكرن. نهفجا بقى چهنديى هم دكارين بيژين كو فه كرنا فى بابته ريخوشكرنه كه ژبو بهحسكرا پروسا ديموكراسيى و جفاكا مهدهنى. نه گهر هم ژ پيناسهيا كهساتيى دهست بى بكهين، دى بينين كو كهساتى ژ پهيهه كا گريكى هاتووه و نهفه پهيهه زى ب رامانا سهريوش يان ديمجامههياى نهكتهران دهيت، كو نهكتهر ددهمى نواندنا رولين نهكتهرفانيا شانوواندا بكار دهينن. نهو بخوه مروفه نهكتهره كه دژيانيدا و رولهكى ديار كرى دنونيت. ههمى لقين و رهفتارو ساخلهتين وى دجفاكيدا نيشانا كهساتيا وينه. ما دهم وهيه هم نهكارين بيژين كو مروفه خوهدى كهساتيههك ديار كريبه بينى كرنگيدان ب نهوى دى، ئانكو نهوى دى ددهسنيشانكرن و ديار كرنا كهساتييدا كرنگيا خوه ههيه. لئ چونكو پشكهك ژ كهساتيى لسهر بهريخودانا مروفى بخوه دراوهستيت بو خوهيى خوه

, لهوا في بهر خوداني زي گرنگيهه کا کاریگر هه به دده سنیشانکرنا که ساتییا که سین دیدا و کار دکته سهر که ساتییا خوه بخوه زی.

ژبه رکو هه ردهم مروؤ دپروسا لنگه ریانه کا دژواردایه ژبو جهگیرنا خوه بیی خوه دجفاکیدا, نهؤ جهگیر کر نه زی دچافین خه لکی دیدا بهر چاف دیت و دهیته دهستی شانکرنا. ژبو فی چندی زی که سان پیکفه دژین و ب خواست و حه زین خوه هه قبه ندییان دگهل خه لکی دی دروست دکهن.

ل ده سیککی ب ریکا فیروبونا شاره زایین ژبانی یان نامیرین تیکهه لیسا جفاکی, مروؤ دکاریت خوه بیی خوه دناؤ خه لکیدا بهر چافکته و ناکامی لسهر هزر و باوره یین جفاکی بکته. لی فوره نه هیته ژبیر کرنا کو نهؤ ناکامه ژ نهجمی داخبار بونه کا زووتر پهیدا دیت, ناکو سهره دهریا مروؤفی دگهل جفاکی پرؤسه به کا نالؤگوره, مروؤ وهر دگریت یان فیردیت (چ ب هزر کرنا بیت یان زی ب چاقلیکرنا) پاشی ب ریکا هزرا هه لسه نگاندنهی و نافرندهی دکاریت تیکهه لیی دگهل خه لکی بکته و ناکامی بکته سهر, چهند شیانین چیکرنا هه قبه ندییان دگهل نهوی دی ب هیتر و خورتز بن, که ساتی دچافین جفاکیدا دی ب هیتر و کاریگر تر بیت. دنهجمادا هه قبه یمانیه کا سروشتی دناقهرا خه لکی هه مه رننگا دی پهیدا بیت و نهؤ هه قبه یمانیه پیدقیهه کا بهر ده و امکرنا ژبانی و پاراستنا بهر ژه و ندانه. ب ناویه کی دی نه م دکارن بیژین کو گرنگیا نازادیی لسهر پاراستنا نازادیا نهوی دی و ب هه مان شیواز پاراستنا بهر ژه و ندانا که سی لسهر پاراستنا بهر ژه و ندانا نهوی دی رادوه ستیت. مروؤ ژبو ته ناهی و نارامیا خوه یا دهر وونی و ههروه سا ژبو مفا وهر گرتنا ژبار و بایولژیی زی فی هه قبه یمانی هه لدبژیریت. جون لؤک (1632-1704) هزرین خوه لسهر فی هه قبه یمانیا هه لباردهی نانا دکته و دبیزیت: ((شهنگستی نانا کرنا جفاکا مه دهنی لسهر هه قبه یمانیه کا هه لباردهی و نازاد دهیته نانا کرنا, نه لسهر شهنگستی دهسته لاته کا خودایی یان ب ته عدایی سه پاندی (...)), چونکو جفاکا مه دهنی بهر همی دنیک که هشتنی و پیکفه ژبانی و ریژگرتنا نازادیی و مافانه نه بهر همی سته می و زالونییه. هه لبت لایه نی دهسته لاتدار فی چندی ناحه بینن, چونکو بهر ژه و ندانا وان تیدا نینه. هه می دهسته لاتین نه مه دهنی و سته مکار هیزا خوه ژ ته په سهر کرنا بی بهرامهر وهر دگرنا و فی هیزا خوه ب پرؤزییا خوداییفه گریددهن و هه بونا پیروزیی دهر دهسته لاته کیدا, تیکدانا سیسته می دیمو کراسیی و پیشیلوبونا مافین بی دیه.

هه رده می نه م به حسی جفاکا مه دهنی بکهین فوره روؤی یاسایی دچه سپاندنا فی جفاکیدا ژبیر نه کهین, یاسا وه کو نامانی پاراستنا دادیا جفاکی و چوارچوئی کار کرنا نازاد و بهر هه مهینانا هه قبه رژه و نند, فاکتیره کی هه ری گرنگی پهیدا کرنا جفاکی مه دهنیه. پاراستنا مافین که سان دناؤ باز نه بی جفاکیدا ب ریکا یاسایه کا جهگیر و روؤین ناشکرایین که سی وه کو تاک, جفاکی وه کو کوم, دهیته کرنا. هه بونا روؤ و یاسایی نهرک و مافین دیار کریین هه می لایه نان دهسنیشان دکته و بقی چندی هه می ماف ژبو هه می که سان دهیته پاراستن و مروؤ نه چار دیت کو گرنگی بدهته بی بهرامهر.

هه ر هه مان هه قکیش ژبو که س و دهسته لات زی ل کاره, لسهر دهسته لاتی فوره گرنگی ب دته بی بهرامهر, چونکو دسیسته مین دیمو کرسیدا که سین تاکن دهنگان دهنه هه بونا هه ر دهسته لاته کی و

دهستلالت رهواتيا خواه ژ باوهريا خهلكي وهردگريت، بفي شپوهي ژي چ سيستم دهرزا كهسي تاكدا دپروژ نين.

نهوي بهرامبر ژ تاكي دهست پي دكته و دبته كوم و كومل، نهفجا ژبو هندي كوي بهرامبر گرنگ بيت، فره مروف بخوه ژي ههست ب گرنگيا خواه بكته و نازاديا خواه ههبيت. نازاديا كهسي فاكتهره كي دي يي گرنگه ژبو چيكرنا جفاكا مهدهني - نهو جفاكا گرنگي ددهته هزرا بهرامبر - و نازاديا كهسي ژي ب نازاديا نابوريفه ههقبهنده.

كومه كا فاكتهر و نهلميتان پيدفينه ژبو دامهزراندنا جفاكه كا مهدهني و ب تني دجفاكا مهدهنيده كهسي بهرامبر گرنگيا خواه ههيه. نهف پروسه ژي ب مومارهسه كوني و كرياري بهرچاف دببت، وه كو كورد دببزن "سه د گوتن .. گوري كرياره كي بن".

ژفان هزرا بومه خويا دببت كو جفاكا مهدهني؛ نه پارته كا دياركريه يان دهولهته كا خواهسره ژ جفاكي، بهلكو بهرهمي وهراره كا ديروكيبه مروفاني ب بهردهوامي و قوناغ قوناغ تيرو دبوريت و ل گوري تايهتمنديا هه قوناغه كي ههقبهندي يين جفاكي و يين بهرهمياني دهينه دهسنيشانكرن، بو نمونه: نهگر نه لسهر پروسا ديموكراسي راوستين دي بينين كو نهف پروسهيه بوجارا نيكي لجهم يونانيان ل سالي 500 ل بهري زاييني سهرهلدايه، جارا دووي ژي لسهردهمي شورهشا فرهنسي 1789

سهرهلدايه، لي بنه ما و پراكتيزه كرنا في پروسي دهردوو سهردهماندا ل گوري رهوشا وان يا وي سهردهمي بوينه و نهو دجفاكين نيرويي ديموكراسيدا چهندين گوهوريني پوزه تيف دواي نازاديا كهسوكي و ههكهفي و دادوهريا جفاكي ... هتد، بسهردا هاتينه كو دگل سهردهمي خواهي ههنوكهيدا بگونجيت.

جان جاك روسو د (العقد الاجتماعي) دا بنه مايين شورهشا بوجوازي و جفاكا مهدهني دادني و هندهك چه مكين ههقبهند ب جفاكا مهدهنيقه دهسنيشان دكته وه كو دستور، گهل و ميللت، مافين مروفي، ياسا، وهلات، ههقولاتي، وهكهفي، نازادي، مافين سروشتي يين كهسي ... هتد. دهمي هزرين روسوي دناف

جفاكيدا بهلافه بوين، خهلكي سهردهري دگل فان ئيديه مان كر و كههيونا دگل فان هزرا ساخلت و بنه مايين سهره كيي جفاكا مهدهني كهفتنه دناف هزر و بوچونين رهوشه نير و هزرمه نداندا. گهلهك وهسا هزر دكته كو جفاكا مهدهني بهر كار و دهرنه جامي قوناغين بوجوازيه، چونكو نهگر نه لسهه كهينه ريباز و قوناغين پهيدا بوونا جفاكا مهدهني. دي بينين كول دهسيكي دجفاكين بوجوازيده هاتيهه كن. هه بوونا

دووراييه كا مهن دناقهرا دهوله مند و ههزاراندا، ته په سهر كرنا ههزاران ب هيزا ساماني و دهستلالتا نابوري و ژ لايه كي ديفه ژي هه بوونا جوداهي و ئيحتيكا كرنا دهسكهفتان، هه قريه كا دژوار پهيدا كر و لسهر شهنگستي وي چهندي كو داهينان و مهزاختنا تستي داهيناي دناف ناشتيدا خورتزه، ههروهسا نهوين

دمهزيخن ژي مفادارن و نه گهري سهره كيي بهردهوامبوونا هيزين چيكرن، نهفجا ناشتونا فان ههردوو هيزان وه كو فرهاتييه كا گرنگ سهرهلدا، قيره بابتهني هندي نينه بهينه خوياركرن كا كيژان هيزي كيژ هيز نهچار كر في پيگه ژياني قه بيلكته، لي يا گرنگ نهوه ههردوو هيز گههشته وي باوهريي كو ب ههفرا دي خرخالا پيشقه چووني گهشتر و بهلتر بيت. نهف كرياره ژي لسه بنه مايين رينزگرنا هزر و باوهريين يي بهرامبر هاته بجهينان. پهيسكا نيكي دفي پروسيده دهمانكرنا ملكيهه تا تايهت بو. دهه مي جفاك و

وہلاتین مہدہنی و دیمو کراسدا ملکیتہ تا تبہت بو ہمی کہسان ل گورہی ماف و یاسایی ب ناوایہ کی عادیلانہ و وہ کھہف دہیتہ دانان، چونکو ہرہدمی مروفہ دچافی یاسایی و مافین مروقیدا وہ کھہف بیت دی بی دی ڈی بی گرنگ بیت. ٹو ہرہروہ کو مہ گوتی ژبو پاراستنا ہرژوہندا خوہ، مروفہ ہرژوہندا بی دی ڈی دپاریتیت. بقی چہندی سیستہمی دیمو کراسی و دادوہریا جفاکی ہاتہ دانان داکو ہمی کہس وہ کھہف بہینہ پاراستن و وہ کھہف بن دئہرک و مافاندا.

ہیگل دپیتیت: "جفاکا مہدہنی سیستہمی ہرژوہندی کہسوکییہ، نانکو سیستہمی ہرہمہینائیہ ژبو پاراستنا ژبانئ ...". دوارئ دیمو کراسیکرنا جفاکیدا، زانایین پەرورہدیا دہروونی و ہسا ددہنہ خویاکرن کو فہرہ ل دہسپیکئی گرنگی ب ساخلمہیا خیزانئ بہیتہ دان، چونکو خیزانہ یہ کہیا ہرہ گرنگ و کاریگہر دپەرورہدہ کرنا کہسی پاشہروژیدا. خیزان جفاکی ئیکییہ ژبو فیئکرن و کہہیکرنا کہسی ژبو خوگونجاندن و ژبانہ کا ہرہمہینہر.

ئہ گہر دخیزانیدا مروفہ فیئری سہرہدہریا فہ کری و دیمو کراسییانہ بیت، دی شیت دگہل جفاکی ڈی فہ کری و دیمو کراسی بیت. گرنکیدان ب ہزرا ہرامبہر ژ خیزانئ دہست بی دکہت، دہمی باب (دہستہ لاتا رہا دخیزانیدا) گرنگی ددہتہ ئہندامین دی و ریئز ل حہز و بوچوونین جوداجودا دگریٹ، زاروک ڈی دی فیئرن کو سہرہدہریا فہ کری و دیمو کراسییانہ دگہل ہہفدوو، پاشی دگہل خہلکی دہوروبہر ڈی بکاربین.

ژبو ہہبوونا خیزانہ کا ساخلمہ دجفاکیدا کو شیانین فیئکرن و ئاراستہ کرناہ کا کاریگہر و پوزہ تیف ژبو زاروکان ہہبیت، پروفیسور ماریان سیدہر بلاد فان خالین ل خواری ہرچاؤ دکہت.

- 1- دخیزانیدا فہرہ پالشتیہ کا ہہفیشک ہہبیت ژبو پاراستنا ہرژوہندان.
- 2- دچوار چوقئی خیزانیدا، فہرہ ریئز ل ہزر و را و بوچوونین ہرامبہر بہیتہ گرتن.
- 3- ہہر ئاریشہ کا دخیزانیدا ہہبیت، فہرہ ب ریئکین سانہی (بی بی بکارتینانا توندوتیژی) بہیتہ چارہ سہر کہن.
- 4- ہمی ئہندامان شیانین سہرہدہریہ کا فہ کری و راہاتن و خوگونجاندن ہہبن.
- 5- یاسایین ئاشکرا و جیگر ہہبن و بی جوداہی لسہر ہمی ئہندامان بچہسپن.
- 6- ئہرک و مافین ہہر ئہندامہ کی ددیار کری بن.

زیدہباری فان خالین ہیسان و گرنگ ڈی فہرہ سیستہمی پەرورہدیا خیزانئ بی ساخلمہ بیت و ہمی ہہولا وی ئہو بیت کو زاروکی فیئری سہربور و شارہزایی یین ژبانئ (جفاکی) بکہت کو ب ریکا راہینان و ئاراستہ کرنئ دی فیئریت. ئہف سہربور و شارہزاییہ ڈی شیانین زاروکی خورتت لی دکہن ژبو پاراستن و بجہئینانا فاکتورین ساخلمہیا خیزانئ. بقی چہندی بومہ دیار دبیت کو ژبان دناؤ جفاکا مہدہنیدا مومارہ سہیہ و ئہف مومارہ سہیہ ژ زاروکیئیی دہست بی دکہت و دبیتہ ئہ گہری پیداکرنا کہسانہ کی مہڈی فہ کری و ہرہمہینہر و پوزہ تیف دجفاکیدا.

پرسیارا گرنگ لقیہرہ ئہوہ، ئہری ہہتا چ راددہ جفاکا کوردی یا ہرہہفہ کو ببیتہ جفاکاہ کا مہدہنی و خودان یاسایہ کا جہگر و ئاشکرا کو ہمی کہس وہ کھہف دئہرک و مافاندا کاربکھن و دپیگیر بن؟ ئہری ئہف

پیکھہ ژيانا جفاکي موزاييکي کوردی دهيتہ هژمارتن وه کو جفاکه کي مهدهني؟ نهری بوچی ژياتيا هه فوه لاتي کورد ژبو عهشيره تي و مهسه بي و ناييني خورتتره ژ ژياتيا نه ته وه بي و وه لاتيني؟ نهری کورد ريتزي ل بي دی دگرن؟

هه لبت ژبو بهرسقدانا فان پرسيارين گرنگ و بهر هوز نم دي پيدفي نفيسينه کا دی بين و نه دووره ژي باهت بهرفره هه بيت و چقين لابه لا ژي بچن. ب هزرا من جفاکا کوردی وه کو هه موو جفاکين دی بين گشتو کالی ژ خيزانين نيکگرتي و پالپشت پينک دهيت. نهف پالپشتيا خيزاني ژي بويه نه گهري هندي کو گرنگي ب هه بوونا زاروکان بهيته دان, چونکو مه زانهي و پايه داريا خيزاني لسهر هژمارا نه ندامين نير و بهر مه پنه رادوه ستيت. کهس دخيزانيدا يان دناف عهشيره تيدا گه له کي گرنگه, چونکو کريارا پايه داريا لسهر هه بوونا وي رادوه ستيت و دهه مان ده مدا ژي کهسه دبته فاکتوره کي هاريکار ژبو تير کرنا غه ريزه بين ژياري و سيکسي ژي, نانکو نم دکارين بيژين کو نازاديا کهسي ب نازاديا کو ميغه هه فبه نده. نهف پيکفه ژيانا مينا کهرين په زي, هه مي ژبو هه ميان کار دکهن و گوند يان عهشيره ت مولکي هه ميانه. نه گه نهف چهنده ژهندهک ناليانغه کرياره کا پوزه تيف بيت, ژ نالي نازاديا که سو کيفه نيگه تيفه و مولکيه تا تابته نه يا جهگير و ناشکرايه. لهوا هه زاهه بوونا تشتي (تهمه لوکي) لنک که ساني کورد نه يا تير کرييه و نه فه ژي ب ناويه کي نيگه تيف کار دکته سه ر بهر بخودانين مروفي بو له شه کي دی بي مروفي. نانکو ريتز گرتا بي دی لسهر هه فبه نديا بهر مه پنه ناني رادوه ستيت و هه ر لايه نهک خو ب راستر و هيژا تر ژ نه وين دی دنيا ست, نهف کرياره کار دکته سه ر که ساني هه مان گرؤپ و دبته نه گهري وي چهندي کو هه ر کهسهک خو ب باشرين کهس دناف کو ميدها بنيا ست. ژبو چه سپاندا في چهندي ژي ته په سه ر کرنا بي دی پهيدا دبته. نه فبه دبته نه گهري مونافه سه يه کا نه رهوا دنا فبه را هه فدهر و عهشيره ت و مهسه بين هه مه جوړين دهه مان وه لاتدا و پاشي دبته نه گهري هه بوونا هه فپر کين هه مان گرؤپ ژي. دنه نجامي داويدها گرنگيا نه وي دی لدهف خه لکي کيم دبته, بفي کيم بووني ژي گرنگيا کهسي بخوه ژي کيم دبته و دبته نه گهري پهيدا بوونا گرييا خو کيمديتي.

هيژا (عبد الله حنا) دکتيبا خوه دا (المجتمعان الاهلي والمدني) دبيژيت: "جفاکا نه هلي ميراتگري هه فبه ندي بين بهري سه رماييه و ده رنه نجامي دهوله تا سولتانيه (عوسمانلي), نهف جفاکه ژي بهري بهر به لاقبونا سه رمايه داري و پهيدا بوونا سيسته مي نوي هه بويه...". ب هزرا من جفاکي مه بي کورده واري ژي دبته پتر نيژيکي جفاکا نه هلي بيت ژ جفاکا مهدهني, چونکو بنه مابين جفاکا نه هلي ژ کومبوونا هندهک عهشيره ت و گوند و مهسه بان پينک دهيت و ل گوره ي نيژيکي و هه فبه مانييا عهشيره تگهري, مهسه بي و ناييني هه فکاريا هه ف دکهن. دهه مان ده مدا ژي پيکفه ژيان و ريتز گرتا فان نه له مه نتان تيدا هه يه, بي هه بوونا سيسته مه کي ياسايي و فافارتنا نهرک و مافان نه جهگيرييه کي دده ته کيان و هه ردهم ل هيشيا په قينييه. لهوا دجفاکا نه هليدا, خو نه گه ر (نه وي دی) بي پاراستي بيت ژي, نهف پاراستنه نه يا جهگيره. ژبو جهگير کرنا في سيسته مي, فهره نازاديا که سوکي و پروسا ديمو کراسي و وه کهه في و دادپهروه ريبيا جفاکي دنهرک و مافاندا, بي جوداهي بو هه مي هه فوه لاتيان هه بيت. نهف کريارا وه کهه في بهايه کي دده ته هه بووني و نازاديا

که سوکی ژي ژ ره هابی و سهر بهردانی دپاریزیت، ههروه کو سارته ری گوتی: "ئهز هندیی نازادم، هندی نازادیا من کار نه که ته سهر نازادیا که سی دی — بهرام بهر ...".

ههردمی ئهف وه کهه فیه دچوار چوئی جفا که کا مه دهنی و دیو کراسیدا بهریا بیست، بیگومانه کو بیافین داهینانی و پیشکه فتنی و بهر هه مهینانی ژي دی پتر و گه شتر بن، ئهفه ژبلی نارامیا دهروونی وتیر کرنا غه ریزه بیین سهره کیین مروقی، وه کو غه ریزه بیین (ژیاری، سیکسی، پایه داریی)، ئهف ههرسی غه ریزه به بتنی دچوار چوئی وه کهه فیه جفا کا مه دهنیدا دهینه تیر کرن و دئه نجامدا ژیباتییا مروقی دی پتر نیزیکی وه لاتینی و ملله تینی بیست ژیباتیین دی بیین جودا جودا و بهر تنگ. ههردمی مروقی شیا دناف وه لاتنه کیدا بژیت و خو ب خودان و پیگیری سیستهم و یاسا یا وی وه لاتی بدانیت، دی شیت سهره دهریی دگل خه لکه کی هه مه رینگ کهت و دی ریزی ل یی دی گریت چونکو هه می کهس ب هزر و بیرو باوره یین جودا جودا فه ئیکو دوو ته فاف دکهن.

ل داویی ئهز دکارم بیژم کو به خچه ب گولین رهنگا ورهنگ جوانه، ژیان ب قوناغین خوه بیین جودا جودا خو شه، هزر ب بوچونین جیاواز دهوله مننده و ریزگر تا هزر و رهفتارا که سی بهرام بهر ژي ریزگر تنه ل خوه بیی که ساتیی دهینه گرتن.

نازادیا که سوکی دباژنا ب کوئه کپدا

نازادیا که سوکی بابه ته کی گرنگ و سهر نچرا کیشه، نه بتنی لدهف ئه دیب و هونه ره مه ندان به لکو گرنگیا خوه لدهف هه می ته خین جفا کی هه یه. ل گوره ی هه ره ما ماسلوی یا پیدفین زاروکی، کو ئه م دکارین بو مروقی دهه می قوناغین ژیی ویدا ل قه له م بدهین، هه ر ژ پیدفین بایولوزی بگره و هه تا دگه هه ته پیدفیا خودیتنی یان کاملانیا خوه بیی خوه، مروقی دخه با ته کا بی راوه ستاندا یه کو که ساتییا خوه دناف جفا کیدا ب چه سپینیت و بیته جهی ریزگر تا یی بهرام بهر. هیژ و لاوازییا که ساتیی ژي ب پیشه ری قه بوولکرن و بهریخودانین جفا کی دهینه پیقان. لی چونکو هه می مروقی دهرز و دلینی و رهفتاریدا نه وه کهه فن، ئه فجا که سانین نه وه کهه ف دجفا کیدا پهیدا دبن و هه ر که سه ک ب سیکوشه یا (هزر، دلینی، ئو رهفتار) ستایله کی تاییه ت بخوفه چید کهت و ل گوره ی فی ستایلی ژیا نا خوه ب ریقه دبه ت.

ماده م هه ر که سه کی ستایله کی جودا ژ ئیکی دی هه یه، بیگومانه کو خواست و هه ز و ئومیدین جودا ژي دی هه بیست. ئهف جودا هییا دکریار و کاردانه و هیا کریار اندا که سه کی ژ ئیکی دی جودا دکه ت و بقی چه ندی ژي هه ر مروقی کی ددریژیا ژیا نا خودا پیدفی ب داهینانا جودا هییه کی هه یه کو جودا هییا خوه ژیین دی خویا کهت و پاشی فی تایه ته نیا خوه یا ده سنیشانگری بپاریزیت.

نو ژبو هدر داهینانه کی، مروّقی پیدفی ب نازادیا هزرکرن و دهربرینی ههیه، نهف نازادیا ههقبه ند ب ستایلی کهساتییا مروّقیفه، پیدفییه کا گرنک و کاریگهرا خودیتن و داهینانییه. نهفجا بابته نازادیا کهسوکی ب بابته نازادیا و کاریگهرا کهساتییا کهسیفه ههقبه نده. ههتا کهس نازاد نه بیت دهرزکرن و دهربرینا خوه دا نهشیت داخووا نازادیا جفاکی بکته، نازادیا جفاکی زی دبیته نه گهری پیداکرنا مهژین نازاد و داهینهر.

جاری ل دهسیکی مهدفیت بدهینه خویاکرن کا نازادی چیه و مروّقه وهک ههلویست بهرامبهری فی پهیفا مهعنهوی چ دگههینیت و چهوا هزر دکته.

نازادی ههفکیشه کا دهرینه ددیر و کیدا، مشه زانا و فهرمهسیونین هیتا بهحس زی کریه و پیناسه ژیرا دانینه. دکتیبا (موسوعة الهلال التثتراكیة) (1) دا پیناسه کا ههمله لایه نی و پوخت و گوگراندی لب نافی نازادی نفیسیه:

1. ژلایی ببولوژیفه: نازادی نانکو نه بوونا کوته کی، مروّقی نازاده نه گهر چ زنجیر چهز و پینگافین وی نه گریدهن.

2. ژلایی دهر و نیفه: نازادی نانکو شیانا ههلبزارتینییه. ههلبهت ل دویف فی بووچونی ههر مروّقی بکاریت هزره کی ژناف چه ند هزران ههلبزیرت یان زی ههلبزارتیا چاره سهریه کی دناف کومه کا چاره سهریاندا نهجمدهت، میناکی نازادییه، بوغونونه؛ جوداهی دنافهرا نازادیا مروّقی و نازه لیدا، دوازی ههلبزارتیندا خویا دبیت، چونکو ههردهمی نازهل برسی ببیت دی خوارنی خوت (ههر چ خوارن بیت) نانکو لسه وی فهره ناشکی خوه پرکته، لی دهمی مروّقه برسی دبیت، وی شیانین ههلبزارتنی ههنه دنافهرا خوارن و نهخوارنیدا، ژلایه کی دیفه زی شیانا ههلبزارتیا جوژی خوارنی ههیه.

3. ژلایی فهرمهسیونیفه: نازادی نانکو هه بوونا مروّقییه. هه بوون ناهیته دهسینشانکرن نه گهر نازادی نه بیت، لهوا نه دم دکارین بیژین نازادی هه بوونه و ههردهمی مروّقی نازادیا خوه ژ دهست دا، هینگی دی هه بوونا که سایه تییا خوه یا که سوکی زی ژدهست دهت.

4. ژلایی جفاکیفه: نازادی نانکو بازدان لسه فهراتییه. ههر مروّقه دهر جفاکه کیدا دکاریت ژتشتی فهر و پیدفی دجفاکیدا رزگار بیت و ب ریکا زانین وتینگه هشتنا خووییی خوه فهراتییه و یاسایین دی بین جفاکی کونترۆلکته و زی دهر باز بیت. ههردهمی مروّقه بکاریت فی فهراتییه (نهوا نهو ب کویری تینگه هشتنی) کونترۆلکته و زی ببوریت، دی شیت نازادیا خوه یا که سوکی پاریتیت. ههلبهت نهفه زی دهر نهجم و بهر کاری ههفرکیا جفاکییه، لهوا نازادی نیشانه و ههست ب نیگه رانییه.

ژلایه کی دیفه گروپین سوشیالی و هسا دبینن کو: "تشتی فهر یان یی پیدفی نه یی ره هاییه و یی کورهیه، لی پیروزیا فی فهراتییه دناستی نه دیاریندایه، ههر دهمی رازین فی تشتی پیدفی هاتنه دیارکرن، هینگی مروّقه زی ب راددی خویاکرنی دی نازاد بیت.. (2) نانکو نازادی ریژه یی یه و ل گوره ی ریژه یا خویاکرنا رازین تشتی نه دیار دهیته پیقان. لهوا نهف گروپیه و هسا هزر دکهن کو دهربرینا رامیاری (ههر رامیارییه ک بیت) ژبو نارینشا نازادیا مروّقی دپینگه هشتنا دیمو کراسییدایه، چونکو نه هیلانا زورداری وئیس تغلالکرن مروّقی، دهنه کو کا خوه دا تینگه هشتن و کونترۆلکرن پیدفییه کییه (نهو پیدفییا ژنهجمی) دابهشکرینن تهخایه تییه

پهیدا بوی)، ئو بویه سەمەدئ وئ چەندئ کو مروڤ وە کو (تەخە، کومەل، جوین) ستم و زۆرداریئ ل مروڤە کئ دئ وە کو (تەخە، کومەل، جوین) بکەت و ھەمی شیانین وی بو مەرەمئ خوەیین تاییەت بەدەتە کاری. ھەلبەت ئەڤە ژئ ئیکە ژ وان پیدڤییانە ئەوین جڤاک ل سەر مروڤان دسەپینیت. ئەگەر ئەم ب کووری ھێڤکەینە ئازادیئ ددیرو کئیدا، دئ بینین کو: "مروڤئ ئازاد دجڤاکئ کۆلە دارپیدا ئەو مروڤە یئ میرزا ئانکو سەبید بیت و خودان کۆمەکا کۆلە و کەنیزەکان بیت. مروڤئ گریڤدای ژئ کۆلە و کەنیزەکان بوون. ئەڤ گریڤدانە ب گەلەک میناکان ھەنە: وەک ئیخسیر، کۆلە، کەنیزەکان ئانکو جاربیە یان ژئ مروڤە کئ ھەژاری بندەست. دڤئ قوناغیدا مروڤئ کۆلە ب ھەمی حەز و بوچوون و ھزر و شیانین خوەڤە مولکئ خودانئ خوە بوو، خودانئ وی ژئ مافە کئ رەھایی ھەبوو درنڤەبرن و ئاراستە کرن و بخودانکرنا وی یدا، ھەر تشتئ ڤیابا دکاری ئئ بکەت، ھەر ژکارین گوھنیلیئ بگرە ھەتا دگەھییە کریارا کوشتنئ، چ یاسا نەبوون بەرەڤانیئ ژکۆلە بکەت. ھەر وەسا مروڤئ ئازاد دسیستەمئ ڤیودالیدا، کو قوناغەکا پێشکەڤتیزە ژ یا بەری خوە، مروڤئ ئازاد دڤئ قوناغیدا، دەرەبەگە، ھەرچەندە دەرەبەگ مولکداریا کولە ی ناکەت و مافئ کوشتن وی نینە، ھەر وەسا جوتیاری مافئ ھەمی ڤەمانین دەرەبەگی بچە نەئینیت، ئئ گەوھەری ئازادیئ دڤئ قوناغیدا ژئ ھەر وەک یا بەری خوەیە، ژبلی ھندەک گوھورینین ڤالیکئ. چونکو دەرەبەگ یئ ئازادە وجوتیارین بەرھەمەینەر و ھەژار مەملوکیئ وینە، بڤئ چەندئ مروڤئ ئازاد ھەنە و ئەوین خوارتر ب ڤئ پیدڤیا جڤاکیڤە دگریڤدانە، ھەر وە کو کولە.

ئئ دقوناغا سەرمایە دارپیدا، ھەرچەندە پالە یان کارکەری بەرھەمەینەر ئازادیەکا بەرچاف ھەییە و ڤئ ئازادیئ روئئ خوە یئ گرنگ ھەییە دپێشڤەبرنا کاریدا. ئئ ئەڤ ئازادیە ژئ یا گریڤدای بەرژووەندی یین سەرمایە دارپییە، ئانکو مروڤ دڤئ قوناغا پێشکەڤتیزە ژئ، ھەرچەندە دھزر و بوچوون و خوارن و ڤەخوارن و ھەلبژارتنا جەنشینیا خوەدا ئازادە، ئئ ب سیستەمئ ھەییڤە گریڤدایە و نەبئ ئازادە..(3).

ئەگەر ئەم ب کووری ل ئازادیا (میرزا، دەرەبەگ، سەرمایەدار) بنیرین، دئ بینین کو ئەو بخوہ ژئ نە دنازادن و ب ھندەک ڤەراتی و پیدڤییین جڤاکیڤە دگریڤدانە و نەشین ئازادیا خوەیا کەسوکئ وەک وان بڤیت دجڤاکیدا ئەنجامدەن. ھەر زوو ئەڤ ئاریشە ژلایی مروڤیڤە ھاتە دەسنیشان کرن و ھەموو لینگەریانین وی، ھەر ژدەسپیکا ژیانئ، دەرەدەوام بوینە ژبو دەسنیشانکرنا ھەبوونا خوە و شروڤە کرنا کەساتیئ وەک میناک و ژبو بەدەستڤە ئینانا ئازادیا خوەیا کەسوکئ. ھەلبەت دیتنا ناگری و پەیدا بوونا گشتو کالیئ کو بویە ئەگەری ئاکنجیبوونئ و ئافا کرنئ و حسابداریی و ھزر کرنئ ددەورو بەری و سروشتیدا، فاکتورین گرنگ بوون کو ھندەک پرسپاریئ نوو دەرەبەگ ویدا بلقن و ڤەرمەسیونئ (ڤیلوسوفئ) پەیدا بیت. ھەبوونا ھەر ڤەرمەسیونییە کئ ل سەر شەنگستی گومانئ دھیتە ئافا کرن و گومان دھەر تشتە کیدا بەیتە کرن تشتین نووتر ئافا دکەت. ئو ھەر تشتە کئ بەر گومانگری یئ مەحکۆمە ب ھەرفاندنئ و تشتین نووتر دھیتە شوینی. بڤئ ئیکئ ئەم دکارن بیزین "دەسپیکا ھزر کرنئ، دەسپیکا ھەرفاندنیە" (4). ئو ھەر ھەرفاندنە کئ پیدڤی ب ئافاھیە کئ نوو ھەییە کو شوئنگر بیت و ل جھئ ئافاھیئ کەڤن بەیتە نزاندن، مەرج نینە ئافاھیئ نوو کریارەکا سەداسەد جودا بیت ژ یئ بەری خوە، دشیاندا یە کو ل سەر بنەماو شەنگستین کەڤن نژیارە کئ نوو یئ جودا بەیتە ئافراندن، ئئ مەرجە کو نژیاری نوو دگەل پیدڤیین جڤاکی دسەردەمئ نوودا بگونجیت و

خهلك بكارن ب ساناهى سهردهريى دگهل بكن. دثى كرياتا ههفر كيا دپرينا ههرفاندن و ئافا كرنيدا مروڤ دكهفته دناڤ بازنه كى ب كوته كيدا. ئه و بازنى جفاك لسهر مروڤى دسهپينيت و مروڤ ب ئاوايه كى ههلبزاردهيى پيگيريى پى دكهت.

گهلهك كهس وزهسا هزر دكهن كو مادهم كرياتا ههلبزاردهيه، ئهڤه پاراستنا نازاديا كهسو كيه. لى دراستيدا ما دم مروڤ نه شپت ل گوروى حهز و خواستين خوه بژيت و ههردهم دبن ئاكاما نپرينين جفاكيڤه بيت و مروڤ بخوه نه رازى بيت ژباوهري و رهفتارين ههبي، ئهڤ چهنده دى كار كهته سهر دليني و هزر كرنى ژى. دنهجامدا مروڤ دى خوه بهند كرى بينيت و ههست ب ههبوونا خوهيا نازاد ناكهت. ههژى گوتنه كو نازاديا كهسو كى ژسهر بهرداييى جودايه و ب ريزگر تايى بهرامبهرفه كاملان دبیت، ئانكو مينا سارتهر بو دچيت؛ نازاديا مروڤى دچوار چوڤى پاراستنا نازاديا يى بهرامبهردا ساخلم و كاملانه. گهلهك نفيسهڤان و ويژهڤانان ئهڤ بابته ب جددى دناڤ بهرهمين خوهدا بهحسكريبه و ههر بهرهمهك جيهاهه كه يان سهر بوره كا نوويه مروڤ دناڤ پرسگريكيين ويدا دكاريت بابته نى نازاديا كهسو كى تيدا ڤهخوينيت و ل گوروى خواندنين هههمه جور ژبو دهڤين هههمه جور، سهمتين ديار كرين چهواتيا سهردهريي كرنى دگهل جفاكى پيدا دبن. ژبو خواندنا نازاديا كهسو كى دناڤ بازنه يى ب كوته كى جفاكيدا، دى ههولدهين شانوگريا (بازنا ب كوته كى) يا نفيسهرا هپزا هودا ئههمه دكهينه نمونه ژبو ڤه كرنا هندهك پرسگريكيين ههڤبهند ب نازاديا كهسو كيهڤه.

ئه گهر ئهم شانوگريا (بازنا ب كوته كى) ژهه موو لايانڤه وهر گرين گهلهك بوچونين نازاديا كهسو كى و ڤهرمهسيونا و جودى تيدا بهرچاڤ دبن و پههلهوانى نفيسهري و هك كهسه كا (لا منتمى) رهفتارى دكهت پشتى ژ ژيياتيى تير دبیت و گومان دخوشيا ژيانيدا بو پيدا دبیت. ئانكو لڤيره پههلهوان ب بهرپا كرنا پرسپاره كى رهفتارا سيزيف دكهت؛ ئهري ژيانى واتابهك ههيه كو مروڤ بهردهواميى پى بدهت؟ ئانكو يافهر و رهوايه ئه گهر كهسهك پرسپار بكهت ژبو چيهه ژيان؟ ئو بوچى ئهز هههمه؟

شانوگهري ههر ژحيوارى ئيكي و ههتا ڤهمراندنا شهمالكا سيى ههڤر كيه كا دهروونيا مشتى پرسپاره، زڤرينهڤهيا پههلهوانيه بهرڤه خوهيى خوه و ههستپيكرنه كه ب ههبوونا خوه وهكو (خوهيى- زات)، ئو وهكو (وينه- ميناك) دهه بوونيدا، سهمايه كه دبازنى ئالوزييدا و ژبو دهسنيشانكرنا چاره نفيسي خوه ددووانيا كولهتى و نازاديه كا رهاييدا، ئهڤ ئالوزيه ب ههلبزارتتا ژينا ويڤه گريدايه، ههروهك كولن ولسون دبيزيت: "لا منتمى و نازادى دپيڤه گريداينه، ناريشا (لا منتمى) ههر ناريشا نازاديه، چونكو هزر كرن دههر (ئهري) يان (نهري) به كا دوماهييدا، هزر كرنه دكولهتى و نازاديه كا رهاييدا .." (5).

ئه گهر ئهم بزڤرينهڤه تهوهري نازاديا كهسو كى دثى دهقيدا، دى بينين كو مروڤ (ههر مروڤهك بيت) رازه كه و مشتته ژ رازان، لهوا ههردهم دليڤهريانه كا بهردهوام داينه ژبو ديتهڤهيا خوهيى خوه دچوار چوڤى مينا كى خوهدا. ههر داهينانه كا ويژهيى يان يا هونهري ڤهريزا خوهيى مروڤيه و دهبرينه كا راستهڤينهيا رازين كهساتيا وييه.

مروڤ مينا كههنييه كا نافرديه و ههردهم ئاڤ ژى دزيت، هندى ژى ڤهخوى تهڤاڤ نابيت. ئانكو لهوا دكورواتيا ناخى مروڤيدا پژه ژ لهوا هاتيهه ئاشكر اكرن. ئهڤجا داكو مروڤ بكاريت ههردهم يى بهرهمهينهر بيت و

رازين ڪورائيا خواه خوياکهت، پيدفي ب نافگينه کي ههيه و نهف نافگينه زي نهزمانه؛ مروف ب نهزمانی دکاريت بزفريتهفه ناف رازين خوهيبي خواه. ديسا کولن ولسون دبيژيت: "نهزمان نافگينه کا سروسشييه ژبو کو مروف دهربريني ژخوهيبي خواه بکهت، نهفجا هزارا فه گهرياني بهرف خوهيبي ناهيته دي نه گهر ب ريکا نهزمانی نهبيت.. (6).

پشتي خوهيبي نفيسهري دهيته سهر دهي شانوي دمينا کي پههلهوانه کا کچدا، برياري ددهت کو سهريورا خوهيا مشتى نازار و نيگه راني ب جهفهنگي هه لکرنا شه مالکان بو بينه ران فه گيريت، نهف روناهييه ديهته دورهيله کي باز نهبي و ههروه سا هه مبهري راستيا کوورا پيههسيانين خواه ديهت، دبيژيت:

– نهفه نهز بومه 30 سال... من چ کر؟... چهوا روژ چون؟ نرايم... چهوا مازن بوم؟ نرايم، يا ژفي گرنگر بوجي نهز بوم؟ (7)

ههلهت دقيت نههيه ژبير کون کو هوکاري گرنگي بويه نه گهري في برياري جهژنا بوونييه (بوونا وي). پهيفا (بوون) دهنه کوکا خواه دا پالدهره کي بهيتره کو هزار تيذا بهيته کون، نو ژ ناف گيله شوکا في جفاکي بزفريتهفه خوهيبي خواه و ب پهيفا (بوجي) نارامي و راحهتيا خواه تیک بدهت، چونکو "هزر کون يا ب نيگه راني و نالوزيئفه گريدايه" (8). هه ردهمي مروفي هزار دنائيندي خواه دا کر و پرسيارا (بوجي) خواه لسهري مروفي دا، دي ژ بههشتا ديري دهر کهفيت و دي هه مبهري ناريشين دني بيت.

لفيره نفيسهري دقيت ناريشا نازاديا که سوکي خوياکهت و دهه مان دهمدا زي چاره سه رکهت، نو بگههته راستيا ژيني، نايا يا ته حله يان شرينه؟ ديسا هه فر کيا بازي جفاکي وه دورهيلی ژيانا وي و راستيا دروست ل گوره ي هزارا وي نهوا دناخي ويندا هه بي خوياکهت. ده سپيکا فه کرنا دهر گههي ههر راستييه کي پرسياره و پاشي لينگه ريانه لسهر دوو ناستان:

1- ناستي جفاکي نهوي هه فبهند ب باهتي دورهيليه.

2- ناستي خوهي نهوي هه فبهند ب راستيا خوهيبي مروفييه.

ههروه سا نهف ههردو ناسته پيکفه گريداينه، چونکو باهت دجفاکيدا بي بهرهسته، لي مروفي بي ناههسييت نه گهر ب خوهيبي مروفييه بي هه فبهند نه بيت.

داخوازا نفيسهري بو نازاديه کا رهه اي ژ بوشايي نه هاتيه، لي هزر کون دجفاکيدا ولينگه ريان ل کهساتييا خواه دنافي جفاکيدا نه گهري داخوازا وي يا رهوايه، رهوايه تيا في داخوازي زي نه گهري سهره کي نيگه راني و نالوزيا وييه .

– نهفه چ ژيانه نه تيدا دژين.. يا ژ وي قهباحهتر نهوه نهه ب کهيفا خو نههاتينه لسهر رويي في عهردی و نهه نازين زي ب کهيفا خو... بهلکو هنده کا بو کهيفا خو نهه بيت دداين و بوکهيفا خه لکه کي دژين... نو قهر نهوه هنده ک دبيژن ژيان يا شرينه (9).

لفيره پرسياره ک خواه لسهري مروفي ددهت، نهري کهسه ک دکاريت بي نازادي دهربريني ژههستين خواه بکهت؟ دهرسقيدا سارتر دبيژيت: "مروفي نازاده و ب نازاديئفه گريدايه، لي پيدفييه نههيه ژبير کون کو نازاديا مروفي ب نازاديا خه لکيه هه فبهنده، نه گهر نه، نازاديا رهه اي يا مروفي دي کارکهته سهر نازاديا خه لکي دي".

- لهوا ئم دکارین بیژین کو نازادیا که سوکی ژی یا ریژه ییه و مروڤ لسهر سی ناستان یی گریدایه (10):
- 1- ناستی کهونی: مروڤ یی دناڤ فی کهونی هه ییدا دژیت و گه شه دکهت، نانکو مروڤ پشکه که ژفی کهونی و بیی ئیرادا خوه ب فی کهونیغه گریدایه.
  - 2- ناستی هه لبرارتنا ره گه زی: مروڤ نه کاریت ره گه زی خوه ب هه لبریت کا نیره یان مییه، ههروه سا بوونا مروڤی بخوه زی نه ب هه لبرارتنا مروڤییه.
  - 3- ناستی دیروکی: رههین مروڤی ب کووری دناڤ دیروکیدا دداهیتلاینه و یی دناڤ جفاکه کیدا دژیت کو لسهر وی فهره دگهل جفاکی ب گونجیت، داکو بکاریت کریارا ژیان ب بهرده وامی ب ریغه بهت.

ئهڤ زنجیرین نازادیا مروڤی گری ددهن، مروڤ بیی ئیرادا خوه یی کهفتییه دبازنه کا ب کوته کیدا و هه می ههولا وی ژبو هندیییه کو خوه ژی قورتالکهت، لی چونکو ئهڤ ههوله یا ب زهجهته و دوور نینه کو یا (مستحیل) بیت، لهوا پهنا برییه بهر نه زمانی و هونه ری و داهیتانا هونه ری، ئو ب ئاویی جهڤهنگان دهربرینی ژ هنرا خوه دکهت.

پشتی فی پیشگوتنا خهست ژ ههولا پهله وانا شانزگه ری بو خویاکرنا بابه تی ئالوزی، سه ربورا ژیان خوه یا پر کوسپ و ئالوزی ددهته خویاکرن، ئهڤ سه ربوره ژی پشکه که ژ سه ربورا وهرارا مروڤانیی و ب قوناغین سروشتی یین وهرارا مروڤیغه ههڤه نده. دا هیڤکه یینی چهوا سه ربورا ژیان پهله وانی خودیکا سه ربورا مروڤانیی هه مییه.

1. ناخفتن دگهل شه مالکا ئیک:

من دگوت .. نهز یا بخو دژیم و هه می تشتا دی ب که یفا خو کهم .. بهلی من خو دیت نهز بو خه لکه کی دژیم و من نه دزانی نهز چ دکه م... ئو کهته دبازنه کیدا .... (11).

پهله وان دفی حیواریدا و هه سا ددهته خویاکرن کو سه میانه کی باوهر پیکری یی ژ دهست چوی، ئیدی پیڤه گریدانا وی یا سروشتی ب جفاکیغه یا لاواز بوی و وهک کاردانه و هیا فی لاوازی پیڤه گریدانا وی ب جهڤهنگی بهرزه بویغه ب هیزتر لی دهیت. ئهڤ ئالوزیا کارو کاردانه و هیا سروشتی، یا بویه نه گه ری گریدانی و بهرزه بونی، بهرزه بوونا مروڤی دقوناغا ده سپیکا لاهوتیدا بو نه گه ری ب هیزبوونا پیڤه گریدانی ب که وهه ری تشتانه، دفی قوناغیدا مروڤی و هه سا هنر دکر کو نهو بو خوه یی خوه نازیت و هه موو بویه ر ژ نه گه ری هیزین سروشتینه و ئهڤ هیزین سروشتی سه مه دی مان و نه مانا وینه. ب واتایه کا دی مروڤی نه دزانی چ دکهت و ل کیڤه به و بهرڤه کیڤه دجیت، ئهڤ قوناغه ب قوناغا زارو کینیی دهیت ل قهلهمدان، نهڤجا ئم دکارین بیژین ل گوره ی ژیی پهله وانی کو (30) سالن، ئهڤه قوناغا دهه سالین ئیکییی ژ ژیی وی، نانکو قوناغا زارو کینییا وییه.

2. ناخفتن دگهل شه مالکا دووی:

- ب هه می شیانین خوه من چهز دکر ژوی بازنی دهرکهڤم .... ب فرم و ل چ جها نه دادهم .. یان بیمه کویڤییهک و ل چ لوتکا نه راوهستم.. بو چ؟ من نه دزانی .. ئو بو کی؟ دیسان من نه دزانی... (12).

لڦير ٻه هلهوان بومه خويا دکهت کو هموو ههولا وي لنگهريانه کا بهردهوامه ل شوڻگره کی، داکو ژفی بازنی گرتی قورتال بیت و جاره کا دی ب ریکا باوهری بخوه هاتنی و نفا کرنا که سایه تیه کا خوه سه ر ژبانی دهست بی بکهت.

لی په هلهوان یا ب خوه فیه بهرزه بوی، نه فجا هه ههوله کا بکهت ژبو دیتنه فیه. نهو یا دجفا که کی گرتیدا دژیت و ژدهرفه ی چوارچو فی بازنی خوه (نهو بازنی ب کوه کی ل دورماندور هاتیه چیکرن) چ تشتین دی نه دیتنه و نه کاریت بینیت، چونکو هه دیتنه کا نوو ده رنهجامی کومه کا پیزانین چنه داتنه دنا ف ناخی مرو فیدا و چ پیزانین ژ بوشایی ناهین، لهوا دیتنا وی ژی هه وه کا یا پیشی بوو، ژبلی گوهارتنه کا سقک ددهمیدا.

- هه کی بیت .. دی نهو ژی نیک بیت ژ نه فی خه لکی... ل وی گافی دیسان من بخو چ نه کر... (13).

ههولا وی یا قورتال بونی ژ لایی بونیاتگه ریقه ههوله کا گرنگه ژبو دیتنه فیه که ساتیا خوه، لی دفی قوناغیدا هیزین سروشترین زارو کینی دنا ف مینا کین رویتدا (مجرد) هه میز کرینه و ب ناویه کی رهایی . دیسا نه کاریه تشته کی { راستی / چهوتی، شهر / خیر، هه بوون / نه بوون ... ه.د { هیقده که ته بویه ران بکهت. نهو قوناغا میتافیزیکی قوناغا دووی یا وه رارا مرو فانییه کول شوینا هه فیه ندییا خوه دگه ل سروشتی مرو فی مینا کین رویت پیدا کرینه و هزر دگوهه ری فان مینا کاند کریه کو هیزین رهایی نه. چونکو نهو کریاره ناشو پییه، زهجه ته بیته جهی باوهری، لهوا زانایان نهو قوناغه ب قوناغا سنیلاتی ل قهلهمدایه و ژ حیواری بومه خویا دبیت کو نهو قوناغه 10 سالین دوینه ژ ژبی په هلهوانی، نهو فیه ژی ژبی سنیلاتییه دژبانا هه کهسه کیدا.

3. ناخفتن دگه ل شه مالکا سیی:

- داکو نهز ژ بازنی قورتال بیم.. هنده کا خو به رهه ژ کر هاری من بکهن... (14).

دفی حیواریدا خویا دبیت کو په هلهوانی دفتیت بزفریته فیه و سه ره ده ری دگه ل جفا کی و راستی یین ریژه یی بکهت، دهه ردوو حیوارین بوریدا هه بوون و نه بوون دحیواریدا یا خویا بوو، لی دفی قوناغیدا هاریکاریا هنده کین دی بو وی، هه بوونا وی یا ریژه یی دنا ف جفا کیدا خویا دکهت، لی چونکو نهو یال تشته کی بهرزه و نایینده یی دگه رییت، نهوین هاریکاریا وی دکه ن پشکه کن ژ جفا کی وی، دکووراتییا ناخی خوه دا باوهری بی نینه، لهوا دبیزیت:

- بهلی هه ی ژارینو.. بهری نهو دهستی من بگرن.. بازنه ی راکیشانه خوو لدور ژبانا من زفراندن.. (15).

لڦيره دوژا وی مهزنت لی دهیت، ل شوینا لنگه ریا نا بهردهوام ل که سایه تیا خوه بتنی، نهو ل خوه و خه لکی دی ژی دگه رییت، داکو وان ژی دگه ل خوه قورتال کهت. نهو فیه ژی خالا ژ دهستانا نازادیا که سوکیا رهاییه و زفرینه فیه بهره ف ژبانی دنا ف جفا کیدا. کامو دبیزیت: "نهز دی چهوا شیم فی جیهانا پر هیز پشت گو هه افیم...." (16). گرنگیدان ب جفا کی دهوروبه ر دانپیدانه ب نازادیا ریژه یی و زفرینه بهره ف سه ره ده ری کرنی دگه ل جفا کی. دفی قوناغیدا ژی هه ر قورتال نه بویه، چونکو دهست ژ نازادیا خویا

ره‌هایی به‌رنادهدت هه‌ر چه‌نده نه‌گه‌ر لاواز ژى ببیت، لى چونكو نه‌ف قوناغه يا پيگه‌هشتن و تيگه‌هشتنا زانستيه، له‌وا هه‌ر دميينته دناف‌ئالوزيا خوه‌دا، هه‌رچه‌نده يا شي‌اي ژ هزرين زاروكيني و سنيلاتيى دهر باز بيته قوناغه‌كا دى يا پيشكه‌فتيتز، كو قوناغا راستى بين ريژه‌يى و پرسيارين زانستى و هزر كرنيه دپاشه‌روژيدا، نه‌فه ژى قوناغا 10 سالي‌ن سيپيه ژ زيى وى، نانكو د ژيى 20 - 30 ساليديده.

نه‌نجامى في ئالوزى و هه‌فر كيا وى يا به‌رده‌وام، هه‌ر ژبوونا وى يا بى دهستى وى، هه‌تا گه‌هشتيه سيه سالان، زفرينه‌فهيه بو ناف جفاكى و گریدانا نازاديا خوهيه، هه‌رچه‌نده وى باوه‌رى ب نازاديا گریداي نينه، لى ژبو به‌رده‌واميا ژينى و سه‌رده‌ريكرنى دگه‌ل جفاكى نه‌چاره كو خوه گریده‌ت.

- ژبه‌ر كو دا نه‌ز نه‌وان و خو ژ بازنى قورتال بكم، نه‌ز زفریم و من ژيانا خو ته‌رخانى هه‌ز كونا خه‌لكى كره‌فه و هه‌ر من دادا لسه‌ر وى جهى وان في‌اي ... (17)

لغيره ژى، ل شوي‌نا خه‌باتا وى يا به‌رده‌وام ژبو قورتالكرنا خوه ژگریدانى و ديته‌فه‌يا كه‌ساتيا خوه يا خوه‌سه‌ر، نه‌و يا هه‌ولده‌ت كو ب هيتزا جفاكى و ب بيروباوه‌رين جفاكى نه‌وى وى باوه‌رى پى نه، جفاكى قورتالكه‌ت و نازاديا كومى ب دهستفه بينيت ژبو ده‌سنيشانكرنا كه‌ساتيا جفاكى هه‌مى، كو نه‌و ژى پيشكه‌كه ژفى جفاكى و نازاديا جفاكى ده‌نجامدا نازاديا ويته. لى نه‌ف گوه‌ورينا باه‌تيا دژيانا ويندا رووداي، زفرينه‌فهيه به‌ره‌ف دورهيلى، نانكو يا هه‌ولداي هه‌زين جفاك و دورهيلى خوه لسه‌ر راستيا ناخى خوه ئاليسه‌نگكه‌ت. هه‌ر بو فى چهندي ژى كامو ديپژيت: "نه‌ز نه‌كارم يى كه‌يفخوش بم، نه‌گه‌ر دگه‌ل جفاكى هه‌مى نه‌م .." (18). نه‌ف هه‌فر كيا ده‌روونى و ئاليسه‌نگبوونا هزرين وى ده‌رگه‌مى ئالوزيه كا دى يا گرچنه، لى به‌هله‌وانى ب زيره‌كانه شي‌ابه خوه ژفى ئالوزيى قورتالكه‌ت و ئاراميه كا به‌روه‌خت بخوه پهي‌داكه‌ت.

- هه‌يلا ژارا هه‌فالىنو.. هوين ژى وه‌كى منن، هه‌ر ئيك بو يى دى دژيت .. (19).

نها لغيره كاره‌ساتى چ بهايى خوه نامينيت، چونكو كاره‌سات ب هه‌مى نه‌خوشى بين خوه‌بين له‌شى و ده‌روونيشه كه‌مى دبیت و هه‌موو كه‌س وه‌كو ئيكن، هه‌روه‌سا دگه‌ل بى بهاييا كاره‌ساتا گریدانا نازاديى ئارمانجا ب دهستفه‌نينانا نازاديا كه‌سوكى يا ره‌هايى ژى كز دبیت و دبیته پشكه‌ك ژ ئارمانجين جفاكى هه‌مى و هه‌ر تشته‌كى ب كوم بيت بهايى وى كيتمه‌ه و بان‌دورا وى ژى لسه‌ر كه‌سانين تاك سفكته‌ه.

ئو هوسا ده‌مى جفاك نه‌ يى نازاد بيت، كه‌سى تاك ژى يى نازاد نابيت، چونكو پي‌دقيا پي‌فه‌گریدانا كه‌سى ب جفاقيه گرنگيه‌يه كا به‌رچا‌ف هه‌يه دنافاكرنا كه‌ساتيا وى يا جفاكيدا. لى فه‌ره نه‌هيتته ژبیر كرن كو نه‌ف هه‌فكيشه دوو جه‌مه‌سرييه. كا چه‌وا نازاديا كه‌سى ب جفاقيه گریدايه، هه‌روه‌سا نازاديا جفاكى ژى ب داهينان و هه‌لسه‌نگاندنا كه‌سيقه هه‌فه‌نده.

جیہانیوون

[1]

جیہانیوون Globalization ژپہیفا ئینگلیزی Global ہاتیہہ، نانکو گشتیکرنا تشتی و فرہہکرنا باز نہیی وی، کو ہمی تشتان فہ گریٹ. ہدروہسا دزمانی فرہنسیدا Mondialization ژپہیفا Mondial ہاتیہہ، رامانا وی ژپوہری جیہانیوون، لہوا دکارین بیژین جیہانیوون (العولمة): خرفہ کرن و گوگراندنا جیہانیہہ دسہنتہ کا پیشکہفتیا دیار کریدا. ہرچہندہ رھ و ریشالین نانکویا فی ئیدیہمی دکہفن، دگہل ئیدیولوژیا نولداری و کومونی پھیدا بویہ، لی وہک ئیدیہمہک نوو دناؤ رھوشہنیریا فی چہرخیدا، پشتی پیشکہفتنا پیرینہیی گہاندنی سہرہلدایہ و وہراکریہہ، نہمازہ دناؤگینین شورہشا گہاندن و راگہاندنیدا، چ دکہنالین سہتالیتا جیہانیدا بیت یان ژی ژتورین نہنرتیتی ہاتیہہ بہرچاقرن، کو ب ناویہ کی سانہی ہمی پیرانین دناؤہرا ہمی جفاک و شہرستانیاندا دہینہ نالوگور کرن. ژبہر ہندیہہ گہلہک ژ نفیسہقان و رھوشہنیران دیژنی شورہشا پیرانینان. لی ب شیوہیہ کی گشتی، ئەف تیرمہ ب مہبہستی سہرہدہریا دناؤہرا گہل و دولہت و جفاکین گویا زمینی ہاتیہہ؛ نہ تنی دوارہ کیدا، لی دہمی وارین ژیانیدا. شیانا گروہہ کی یان جفاکہ کی دشہرستانییہ کا دیار کریدا ژبو سہرہدہریکرنی دگہل بہر فرہہترین بیافی عہردی و مہزنتین جفاکین دونیایی ب فاکتورین ہیژا نابوری و ہہبوونا پیرانینن نوی و راگہاندنیقہ ہہقبہندہ.

لی چونکو ہمی جفاک دہرہم و ئەلہمیتین ہیژیدا نہ و کھہفن، ئەفجا دورور نینہ ہندہک جفاک ب ہیژا خوہیا نابوری و ئەپستمی لسہر ہندہک جفاکین دی زال بن و باندورا جفاکی زال دی ب ناشکہراییی لسہر جفاکی بیہیز دیار بیت. ژبہر فی چہندیہہ ئەو جفاکین دژی جیہانیوون ہزر دکہن کو ئەف کریارہ پیلانہ کا ئیمپریالیہ مہرہما وی بندہستکرنا و ہلاتین ہہژارہ، یان ژی سہپاندنا ہزر و شیوازی ژیانہ کا دیار کریہہ لسہر ہمی جفاکان بیی ہزا خہلکی.

فی ئیدیومی نوو، کو مہرہم بی نہہیلانا سینور و پہرجانین نالوگور کرنا پیرانین و ہزر و بازارانہ دناؤہرا ہمی خہلکی جیہانا بہر فرہہدا، کو جیہان بیہتہ بازارہ کی فہ کری ژبو ہمی خہلکی و ل ہمبہر ہمی خہلکی، کریارہ کا کھفنا دیرینہ و رھوریشالین وی فہ دگہر نہفہ سہرہدہمین کولونیالیزما دہسپیک، لی نہویا کھفتیہ دقوناغین داوییدا.

بابہتی جیہانیوون، پشتی گوتارین فہ کولہری یابانی فرہنسیس فو کویامای و فہ کولہری ئەمریکی ساموییل ب. ہنتنگٹون دہربارہی دو ماہییا دیروکی و ہہفرکیا شہرستانیان بہلاقبوین، جیہانیوون ب شیوہیہ کی بہرچاقر کھفتہ دناؤ قادا ہزرمہند و بسپورین نابوری و رامیاری و رھوشہنیریدا. فو کویامای دا خوہیا کرن کو ئیدی ئیدیولوژیا کھفہرات و قوربانیدانی ژپہخہمہت رزگار بوونی نا مینیت، لی ل جھئی وی دی سہرہدہریا نابوری و بدہسقہئینانا خہونین ئیستیہلاکی بیت. ئەف دہمہ

دهمی پاش دیرۆکییه، دهمی نهبوونا فهلسهفه و هونه رانه، دهمی مژوولبوونا خه لکییه ب سهرو بهر کرنا مۆزه خانا دیرۆکا مروفاییی و دوور نینه ژی ئەه دهمه بیسته دهمی بیزاریی و تهنگه زاریی، چونکو مروف ل هه مبهرفی چاخ و چاره نفیسی رهش ب بهردهوامی دی ب ژیارا خوهفه مژوول بیت. وهسا دیاره کو فوکۆیاما یی دو ماهییا ههفرکییا دیرین رادگه هینیت و پشتی ههفرکیی، فهره مروف بهرهمین ژیانا خوه ب ههلسهنگینیت. ئەه ههلسهنگاندنه ژی ب سهرو بهر کرنا ههییی مروفاییی و دیرۆکیفه ههقبه نده. مادهم ههمی ههفرکی و خهباتین مروفی ژبو زالبوون و بدهسقه ئینانا دهسکه فتانه، دهسکهفتی ههره گرنگی فی چاخنی دی باشتر لیکرنا رهوشا ئابوری بیت، رهوشا ئابوری ژی ب دئیگهگه هشتی و سهردههریکرنی دی گه شتر لیهیت. ددوو فدا هنتنگتۆن ددهته خویاکرن کو ژیده ری سهره کیی ههفرکیی دجیهانا نوو دا نه ژبهر سه مه دین ئیدیولۆژی و ئابورییه، لی رهوشه نیرینین جوداجودا و جفاکین هه مه رهنگ دیروبابوهر و کلتۆراندای دی بنه نه گهری ههفرکیی و ههفرکی دی یا بهردهوام بیت، لی ب شیواز نافهروکه کا دی یا نوو. ئو چونکو ههفرکی دی دناقههرا ههلویستین رامیاری و بازارا جیهانی و دهولهتین دهوله مهند و کومه لین شههرستانیدا بیت، دوور نینه دهوله تا نه ته وهیی رولی خوه یی گرنگ بینیت و پینقاژویا ههفرکیین جیهانی دی که فنه دقۆناغه کا نوودا. ههر دوارای ههفرکییدا فه کوله ری فره نسی روجی گارۆدی ددهته خویاکرن کو بتنی ههقه یینه دناقههرا شههرستانین جوداجودا دا ژیانه کا خوش و پرۆژه کی هیقیدار بو ناشتییا جیهانی پهیدا دکهت. ئانکو ههمی پینکفه پاشهروژا هه میا بدان. وهلاتین ههزار و یین دهوله مهند ب وه کهه فی مفایین ژ بهرهمهینانا مروفاییی وهر گرن. لی پرسیار لقیه نه وه، نه ری زهیزین ئابورین جیهانی و کومپانیا یین فره لایه نین نه گریدای ب چ لایه نانقه، دی ههقه یینه شههرستانیان قهبولکه ن یان دی ههولدهن گهل و نه تهوین ههزار و بندهست دناف کلتۆری خوهیی ب هیزدا بهرزه کهن؟ نه فهیه پرسگریکا سه ره کییا جیهانیبوونی. نه ری جیهانیبوون دی شیت چیکه ر و وهر گران دانته دناسته کی وه کهه فدا؟ نه ری یا رهوایه کارکه ر و نه کارکه ر وه کهه ف بن؟ ههلبهت چ کلتۆر و چ نابین ژی ب شیوهیه کی رههایی فی چه ندی قهبول ناکه ن. نه گهر وه سایه پا ترس ژ چیهه؟

[2]

خرقه کرنا جفاکان دکابینه کا شههرستانیا پيشکه فتیدا و هه می جیهان پینکفه مفای ژپيشکه فتنا ته کنه لوژی و نافگینین رهوشه نیری بینن، پینکفه ژیان و رینزگرنا هزرا بهرامبه ر، بهرپابوونا نازادیی و فه گۆهاسنا جیهانی ژ قوناغا شههرستانی یین جوداجودا بو قوناغا گونده کی جیهانی ئیکگرتی، بهری ههر تشته کی کاره کی مروفاییی پایه بهرزه و پرۆژه کی ئاینده یی دره خشانه. لی فی هاوکیشی جهوسه رهک دی ههیه، نه و ژی هندهک فه کوله ر وهسا هنز دکه ن کو نارمانجین فه شار تین بهرزه وه ندییه کا تایبهت و ئیک لایه نی دبن فی پرۆژه یقه ههیه. ئانکو پرۆژی جیهانیبوونی ههولدهنه که ژبو سه رکوتکرنا هه می جفاکین جیهانی دبن ئیک چادرا مهزنقه، ههولدهنه که ژبو ب ریشه برنا جیهانی هه میی ب هه می رهنگ و بوچوونین خوه یین هه مه رهنگه لسه ر هیله کا دیار کری و دانانا بهرنامه کی

سیستمه مکریمی ئیک لایه نی ژبو هه می بویه ر و کلتوران، هه لیه ت ئه فه ژی دی کار که ته سه ر شیوازی هزر کرن و نارامیا خه لکی هه فگونجای دگهل جفاکی.

هه ر وه کو مه دایه خویاکرن کو هه ولدانا ئیکگرتنا جیهانی خه ونه کا که فنه و ب که فنانیا دیرۆکیفه گریدا یه. فه کوله رین دژی فی هه وی، دده نه خویاکرن کو دده مین به ریدایا هینر دسه رمایه داری و چه کیدا بوو، ئه فجا ب سه دان هه ولین لیکه ریا نا بازاران ژبو خه ر جکرنا شتومه کین نیشتمانی و به رفه هکرنا بیافی دهسته لاتاری و به لافکرنا هزر و بوچونین ئیدیولوزی یین نوو دنا ف جفاکین داگیر کریدا دهاته کرن، ئه ف هه وله ژی ژیه خه مه تی ئیکگرتنا جیهانی و بریفه برنا وی لسه ر هیله کا ئیک لایه نی بوو. خه ونا دیرین ئه و بوو کو ئیمپراتوری یین روژ لی ئا فا نه بیت بهینه دامه زراندن، خو ئه گه ر لسه ر حسیبا ته په سه ر کرنا وه لاتین داگیر که ر بیت ژی. وه ک کار دانه ویا به رگری، ب هزاران ژ خه لکی وه لاتاریز و خه باتکار گیانی خو ه ژ ده ست دایه و بوینه قوربانی وه لاتین داگیر کری و خه ونین داگیر که ران. لی نه و پیرینه یین گه هاندنی و راگه هاندنا ره وشه نبیری و پیشکه فتننا زانست و ته کنه لوژیایی مینا که کی دی یی داگیر کرنیه دکومپانیین فره لایه ندا، بکار ئینانا فان پیرینه یین کاریگه ر مه رم ژی ده ست سه ر داگرتنا نابوریا گه لانه، ب تایه تی گهلین پاشکه فتی و لاواز. چونکو هه قبه ندی وه که ه ف ناییت د به را کومپانیا سه رمایه دار و خه لکی کار که ر و به ره مخوردا، به لکو هه قبه ندی شیوازی هینر دار دگهل لاوازی، زه نگین دگهل هه زاری، مه زن وه ک (کو یخه) دگهل دیقه لانکیه. ئو بشی چهندی خودانی فان بوچوونان دگه هه وی باوه ری کو جیهانیبون ده و لقتانه که ژبو پاراستنا به رژه وه ندیین نابوری یین تایه ت و ئه فه ژی دی بیته ئه گه ری نه مانا هه قسه نگیا ده ولی و ئالیسه نگبون لایه نه کی لسه ر حسیب و به رژه وه ندیا لایه نه کی دی. پر سیار ئه وه: ئه ری فان جو ره بوچوونان پرژه یه کی دی یی شوونگر فی هیه؟ پرژه ک بیت ب ته فافی ل شو نا فی ییلانی بهیته دانان و خه لک بکارت مفای ژی وه رگریت و ژ پیقاژویا پیشکه فتی نه هیته بی به هر کرن، یان ژی ب کیمی پاشقه نه مینیت و لسه ر چنیکین وه راری نه ژیت. ل گوره ی پیرانیین من، هه تا نه و چ پرژین ژفی شیوازی ژ چ لایه نین دژی جیهانیبون دهر نه که فینه و چ تیورین شوونگری نه هاتینه دانان.

جیهانیبون، هه ر ژ که فندا و هه تا نه و ژی وه کو گرنگرتین فاکتوری پیشقه چوونی دهیته هژمارتن، چونکو ئالوگور کرنا هزاران و به ره مان ب هه می چقین خویین هه مه ره نگفه نه بایه، نه و ئه ف پیشقه چوونا دهه می وارین ژیانیدا قهومی و هه می قولچکین جیهانی فه گرتی نه دبوو. لی دسه ر فی چهندی را ژی هنده ک جفاک هه نه ب چافی گومان و دوژمنکاری ل جیهانیبون دیرین، نه مازه ئه و جفاکین خوه دی کلتوره ک دیرین یان ئه و دهسته لاتین دهسته لاتا خو ه ژ هه بوونا کلتوری که فن وه ردگرن. ب هزاران من، ئه و کلتورین ژ هه میا پیتر ئه ف کریاره ئیخشتیه دبن نیریین هه لسه نگانده یی و گومانکیفه کلتوری عه ره بی و فره نسینه کو خوه دی کلتوره ک ده وله مه ندن ددیروکا مرو فاییدا، زیده باری وان جفاکین فه ده ر و دائیخستی کو نه و پیرن سه ره ده ری دگهل نوو کرن و گوهورینی بکه ن.

ئەفجا دېرانيا كلتورين جيهانيدا، ئەوين ب چافە كى گومانكى سەحدكەنە جيهانيبونى، ب هزرا مە، سى گروپين جودا جودا زى پەيدا بوونە و ھەر گرۇپەك ب ئاوايەكى گۆتارا خوياً سەر دەرىكىرى ددەتە خوياً كرن، ھەرسى گرۇپ زى ئەفین ل خوارینە:

1- لایەنى خوە فەدە كرنى و زفرینى بو كەفنا تى، ئەف هزرە زى لسەر خوە پېئە گرىدانە كا كورەیانە ب ھەر تىشتە كى كەفن و خومالېئە رادو ھستیت، خو ئە گەر یى چەوت بیت زى، ئەف لایەنە زیندەبارى قايىلبونى ب تىشتى ھەبى و ترسیان ژ گۆھورینى زەنگلا پاشكەفتنى و لپشت خوە زفرینى دمەزى جفا كیدا لیددەت.

2- لایەنى تەوفىقى، كو راو ھستانە كا ھەفسەنگانەبە دنا فەرا خوە گرىدانە ب ھندەك تىشتین كەفئە و دەھمان دەمدا زى ھەول دەن مفای ژ ھندەك تىشتین نوى وەر گرن. لى ئەف بوچوونە مەزى جفاكى دچوار چووفى ئالوزى و دوودلییدا گرىددەت، چونكو مروف دى كەفیتە دەندەك دووانیین ھەفتەریب و ھەفدژدا ھەك دوودلییا دنا فەرا رەسەناتى و نوو كرنیدا، چاقلین كرن و گۆھورینیدا، دېرا كەفن و نوویا تیدا و ھەروەسا دوودلییا دنا فەرا دەستە لاتا كەسى و دەستە لاتا كومیدا. ل داویى زى ئەف دوودلییە دى بیتە چارەنقىسى ھەبى و دى مەزى خەلكى ب ئالوزیئە گرىدەت، چونكو ئە گەر مروفى تەوفىقى بكاریت مفای ژ فاكئورى تەكنولوزى وەر گرىت، نەشیت ب ھەمان قەبارە مفای ژ فاكئورین جفاكى و ئیدیولوزى یین نوى و بیانى وەر گرىت، چونكو دى ھەر تامەزروبی چاقلین كرنى و مەر جەعیەتى بیت و دى كەفیتە دگىژە فانكە كا كۆزە كدا. ئەف گىژە فانكە زى دى رى ل پېئە چوون و وەرارا جفاكى گرىت و دئەنجامدا جفاك دى مینتە دنا فە پەنجین كەفنا تى و پاشقەمانیدا.

3- لایەنى ئازادیا ھزر كرنى و دەر برینى، كو لایەنى فە كرنا مەزىبە لسەر فەریژا شەھەرستانى یین جیهانى و مفا وەر گرتن ژ پیزانینین دەینە پېئە كیشكرن دەھمی وارین ژیانیدا. چونكو چ ئافراندن ژ بوشایی ناهین و لسەر بوشایی ناهینە ئافاكرن، ئو ھەمی پیزانینین جۆرى ژ كومكرنا چەندایەتیا پیزانینان پەیدا دبیت، ئەفجا پیدفیه مروفى ژیر و ھشیار سەر دەریبە كا فە كرى دگەل كارتیكرنا ژدەر فە بكەت و ژنا فدا یى كاریگەر بیت. ئو ئەف كاریگەریا ژنا فدا دى بیتە دەر گەھى كاریگەریا ژدەر فە زى. بېگومانە كو لایەنى سى رینكا پېئە كەفتن و وەراریبە. خۆنو و كوون و پېئە كەفتن ب رینكا وەر گرتنا پیزانینین ھەمە جۆر ژشورەشا نوو یا پیزانینان دەپتە كرن، نەمازە بو وان گەلین كلئورى وان یى خوە سەر دنا فە شەھەرستانین بیانیدا ھاتیبە بوژاندن و تىشتى وان یى خۆمالى ب كلئورین بیانقە گرىدای بیت، وەكو كلئورى گەلى كورد كو كلئورى ەھرەبېئە گرىدایە.

[3]

بیگومانه کو پیرینه یین نوو یین بهرهمه یینانی، ههقبه ندی یین نوو پهیدا دکهن. دیسا سه ره ده ری کرنا دگهل هه ر ئالاڤ و تشته کی نووتر بهیته کرن، داب و نهریت و بوچوون و باوه ری یین نووتر دگهل خوه پهیدا دکهت. مروڤ ژى دناڤگینا فان ههقبه ندی یاندا دکاریت سه ره ده ری دگهل ژیان و جفاکین نوو بکهت کو دینه رتدا ژ تاقهتا وی یا سروشتی مه زنترن.

ئه فجا ئهڤ مروڤی هوسا دی ژقه بارى خوه ده رکه قیث و دی کهفته دناڤ قه باره کی ژخوه مه زنترا. دگهل وهختی و سه ره ده ری کرنه کا بهر ده و امدا گوهورین پهیدا دبیت و هه ر گوهورینه کا دوه ختیدا (دهم) بهیته کرن لسه ر ئاستی جفاکی هه میی (کومی) دهیته کرن و جفاک وهک یه کیهه کا پیکفه گریداى نه شیت پاشقه بزفریت، نه وه کو کهسه کی تاکه کو دکاریت خوه بگوهوریت و دهه مان ده مدا دکاریت پاشقه بزفریت ژى، ئانکو گوهورینا لسه ر ئاستی کهسی یان جهی دشیاندا یه توشی پاشقه بزفرینی ببیت و کهس وه کو تاك فه گهریته فه دؤخی جارن (توبه کرن). ئه فجا گوهرینا جفاکی وهک یه کیهه کا پیکفه گریدا یا ته فاف (لسه ر ئاستی کومی - ده می) ب ساناهیتزه ژ گوهورینین ته خه کا بزاره، چونکو راهان دگهل داب ونهریتین نوو دناڤ کومیدا جهگرت و ساناهیتزه و خه لک زووتر قه بیل دکهت و خوه دگهل دگؤنجینیت. مه خسه دا مه لقیره ئه وه کو جفاک هه می پیکفه ب هه موو پاشکویین خوه فه (هیز و ههقبه ندی و رینک و نارمانج و خه ر جکرنا بهرهمه می) مفای ژناڤگینین راگه هاندا جیهانی وه رگریت، داکو جفاک هه می پیکفه بهیته فه گوهاستن ژ قوناغه کا دیارکری بو قوناغه کا دی یا پیشکه فتیتر.

ئه فجا چما ترس ژ جیهانیوونی؟ ئه ری هیرش و ب سه رداگرتنه کا ره وشه نیرییه؟ ئه گه ر وه بیت ژى ما مه چ هه یه ژ ده ست مه بجیت؟ ئه م وه کو کورد چه وا سه ره ده ری دگهل جیهانیوونی بکهین؟ ...
 ئه و بخواه دراستیدا، هه ر چ کلتوری مه هه ی دقوناغه کا بهری ئیسلامه تییدا (ئه گه ر مه هه بیت) دناڤ کلتوری ئیسلامیدا یی بهرزه بووی، من مه رهم یی نینه روئی ئیسلامه تیی دژیا نا کورده واریدا کیم بکه م، ئیسلامه تی ژى قوناغه که ژ قوناغین وه رارا ملله تی کورد کو دده می خوه یی دیارکریدا کاریگه ر بوویه و جفاکی مه فه گوهاستیه قوناغه کا دی یا پیشکه فتیتر، قوناغه کا ئیکگرتنا ریزین ملله تی و هزرتیکرنا دانانا کیانین پیکفه گریداى دناڤ چوارچوفه کی ئیکگرتیدا. لقیره، ئه گه ر ئه م سه حکه ینه فی قوناغا فه کرنین ئیسلامه تیی ژى، دی بینین کو جو ره کی ده سپیکیی جیهانیوونییه، هه می گهل و وه لات دبن کوونی ئیسلامیدا بن و مفای ژ ئالوگورکرنا پینانین و ئابوری وه رگرن، لی چونکو ئهڤ کریاره ب ئاشویا مروڤیقه ههقبه ند بوو، روئی هزکرنا هه لسه نگاننده یی و مه ژى تییدا کیمتز بوویه، له وا خه لکی مه ب ساناهیتز سه ره ده ری دگهل کرییه. فه ره نه هیته ژبیر کرن کو دفی قوناغیدا ژى خوه دیین کلتوری کاریگه ری مه سیحی و هیزا دیری ل هه مبه ری فی جیهانیوونا سه پانندی راوه ستان. هه روه سا ده می کولونیا لیزی ژى کو مه رهم یی ب سه رداگرتنا وه لاتین لاواز بوو، میژتئا خیر و بهرهمه یین جفاکان بوو، دزیا کلتور و شینواران بوو، پهیدا کرنا کیانین مه زن و گه له نپه ری بوو، چ گرنگی ب

حەز و خواستین گەل و وەلاتان نە دەهاتە دان و چ جارێ خوەسەریا وەلاتان دناڤ ڤان قەرڤۆدین مەزندا نەدەهاتە پاراستن. لەوا ب درێژیا دیرۆکا کولونیاڵیزمی ژێ من نە بهیستییه کو وەلاتەکی خوە دگەل داگیرکەری خوە گونجانبیت و ئەڤ جیهانیبونا ب هێزا ناگری و ئاسنی دەهاتە سەپاندن نە هاتە قەبیلکرن.

ب هزرا من، ئەگەر ل وی دەمی پتر گرنگی ب ریزگرتنا هزرا بەرامبەر و ئازادیا کەسۆکی و هەبوونا کومپانیین فرەلایەن هاتبا دان، دوور نینە نھۆ ئەڤ ڤەجناقینا هەیی ژ جیهانیبونی نەبایە. لێ هەلاندنا هەست و ژنیاتیین نەتەوی دناڤ هەستەکا گیانیا گەلنەپەریدا، بەرھەلستی پەیدا کر. مرۆڤ ب هەستان و بابەتین گیانی بتنی ناژیت، بەلکو پیکھاتەیی مرۆڤی سیگۆشەییە کە ژ هزرا، هەستان و رەفتاران پینک دەیت، ئو دچوارچووی ڤی سیگۆشیدا فەرە غەریزەیی سەرەکیین مرۆڤی بهینە تیرکرن. ئەم دکارین ب کورتی بیژین کو جیهانیبونا دوھی گرنگی نەددا کیانین بچووکین نەتەووی، پاراستنا بەرژەوهندان ل سەر حسییا کەرافتتا بەرژەوهندی یی بەرامبەر بوو. مرۆڤ ژێ وەکو گیانەکی بەرھەمەینەر دجفاکیدا هەردەم هەولددەت کو خوەیی خوە ب پارێزیت و خوە وەکو کەسانەکی هێزدار خویاکەت. دڤی خویاکرنا خوەیا پیندڤیدا گەلەک جارێ خوە ب دەست دەستەلاتیڤە بەردایە، نەمازە ئەگەر دەستەلاتی بویاغەکا پیرۆزیی پینڤە بیت. دگەل وەختی ئەڤ پیرۆزییە بویە پشکەک ژ کەساتیا کەسی و بەرژەوهندین خوە ب هێزا ڤی پیرۆزیی پاراستییه. باشترین نمونە ژێ بو ڤی چەندی میرگەھین کوردان بوون، کو ژبو پاراستن و دومکرنا میرگەھان خوە ب کلتوری بیانیی داگیرکەرڤە گرتدایە و شەھنازی پی کرییه. هۆزانقان و فەیلەسوف و نەتەوەپارێزی کوردان ئەھەدی خانی بقی ئاویی پەسنی میری جزیرا بۆتان دکەت.

ئەجناسی میلەل موتیع و موقاد

ئەسلا وی عەرەب ئەمیری ئەکراد

یانژی دەمی بەحسی مالباتا وی دکەت دیبژیت:

ئاباء عیزام و جەدد و والد

مەنسۆب و موسەلسەلید خالد

هەلبەت ئەھەدی خانی ژنک خوە ڤی چەندی نابیژیت، وی ژێ یا بهیستی و ڤیایە دەستەلاتا میری بۆتان دناڤ مللەتیدا جھگیر و ب هیز بیخیت، بیگومانە میری بۆتان ژێ ئەڤ پەسناری و شەھنازی ب نەسەبی خالدی کوری وەلیدی پی خۆش بویە و دوور نینە پیرانیا ڤان نازناڤ و نەسەبان ژچیکرنا خودانا بچۆ بویە، کو مەرەمپین تاییەت ب دەستەلاتدارییا سیاسی و ئولداریڤە هەبوو. ئەم دکارین بیژین ئەڤ خۆ هەلاندنا هەلبژاردەیی قوناغا دووی یا هزرا کوردی بوو.

لێ، ئەڤ قوناغا ئەم تیدا دژین، قوناغا فەبوون و بشکفتنا مەژیی کوردییه، قوناغا لینگەریانی و دیتنەڤییه، ئەڤ قوناغا ئەم دکارین بیژینی قوناغا سیی ژ هزرا کوردی، کو قوناغا گوهرین و نووکرنییه، قوناغا تیکهەلی و سەرەدەرینییه دگەل یی دی یی ناشیخواز، قوناغا کاتیکرنی و کاریگەریییه. ئەڤجا فەرە

ئەم پېشوازيى ل جيهانيبوني بکەين و مفاى ژ ھەر پېزانينە کى وەرگريں ژبو پشکداريکرنى ددانانا
ئايىدەيدا و ژبو ديتنەفەيا مەژيى کوردى و ئافاكرنا كەسايەتيا وى.
ھەر ئافاھيە كى پيدفى يين ئافاكرنى پى دقن. ئو ژبو ئافاكرنا كەسايەتيا كوردى ئەم پيدفى ھوشمەنديى
(العقلانية) و زانستى و ئافراندينە. ب ھزرا من, فەرە كورد خوہ ژ جيهانيبوني نہ ترسينن و ب ھەمى
شيانين خوڤە پېشوازيى ل سەدى بيست و ئيكي بکەن. نووكرن دەمى دبیت, ھەمى لايەنين ژيانا جفاكى
فەدگريت و ب ھەمى داب و نەريت و ھزر و بوچوونين خوہ يين نووڤە پەيدا دبیت. مە چ تشتە كى
ھيژاى روندك باراندنى نينە ژ دەست مە بچيت, لى ب ھزاران ھزر و بوچوونين نوو ھەنە ئەم دكارين
وەرگريں و ئەگەر ژمە بۆرين دى روندكان لسەر بارينين.